

Nr 118.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående åtgärder för bekämpande av sand- och jordflykt; given Stockholms slott den 9 mars 1951.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF.

G. E. Sträng.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen behandlas frågan om åtgärder för att främja arbetet för bekämpande av sand- och jordflykt. Detta arbete anses liksom hittills huvudsakligen böra bedrivas på frivillighetens väg samt omhänderhavas av nu befintliga organ. Några tvångsåtgärder föreslås sålunda ej nu liksom ej heller inrättande av några nya organ för arbetet. Däremot förordas vissa jämkningar i nu gällande bestämmelser om bidrag till plantering av skyddshäckar m. m. För anordnande av en utbildningskurs samt för viss upplysnings- och försöksverksamhet äskas vidare för budgetåret 1951/52 ett anslag å 25 000 kronor.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 9 mars 1951.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, ANDERSSON, LINGMAN.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anmäler chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Sträng, fråga om åtgärder för bekämpande av sand- och jordflykt samt anför därvid följande.

Inledning.

Genom beslut den 27 maj 1949 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla högst sex sakkunniga för att utreda frågan om en intensifiering av verksamheten för bekämpande av sand- och jordflykten.

Med stöd av detta bemyndigande tillkallade jag den 11 juni 1949 såsom sakkunniga överdirektören i lantbruksstyrelsen G. R. Ytterborn, tillika ordförande, länsjägmästaren L. B. W. Bergström, Halmstad, jordbrukskonsulenten C. M. Björklund, Kristianstad, ledamoten av riksdagens första kammare, lantbrukaren G. S. Elofsson i Vä, ledamoten av riksdagens andra kammare, chefredaktören K. G. Netzen, Malmö, samt föreståndaren för Ugerups försöksgård, agronomen S. G. W. Petersson. De sakkunniga antogo benämningen 1949 års jorderosionskommitté.

På kommitténs hemställan medgav Kungl. Maj:t den 20 januari 1950, att kommittén skulle upptaga även de spörsmål, som sammanhänge med jordförstöring genom vatten eller genom andra faktorer än vind och vatten. Med hänsyn till att dessa spörsmål fordra ganska ingående och måhända också långvariga undersökningar samt till vikten av att åtgärder mot jordförstöring genom vind snabbt vidtagas ansåg kommittén lämpligt att i första hand slutföra sitt uppdrag i vad det avsåg bekämpandet av sand- och jordflykt. Kommittén har även den 19 december 1950 avgivit betänkande med förslag till intensifierade åtgärder för sand- och jordflyktens bekämpande (stencilerat).

Över betänkandet ha, efter remiss, utlåtanden avgivits av statskontoret, lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök, som jämväl överlämnat yttranden av försökskolle-

giet och lärarkollegiet, hushållningssällskapen i Malmöhus, Kristianstads, Blekinge, Hallands och Gotlands län samt i Kalmar läns södra område, lantbruksnämnderna och skogsvårdsstyrelserna i nyssnämnda län, Sveriges lantbruksförbund, Riksförbundet Landsbygdens folk, Skogs- och betesvårdsföreningarna i Malmöhus och Kristianstads län samt lantbruksakademien.

Jorderosionskommitténs förslag.

Allmänt om erosionsproblemet. Jag torde här till en början få erinra om att lantbruksstyrelsen i skrivelse den 8 januari 1946 framlade förslag till åtgärder mot sandstormarnas skadeverkningar inom södra Sveriges sandjordsområden m. m. och att dessa förslag föranledde en proposition (nr 77) i ämnet till 1947 års riksdag. Ett flertal av de spörsmål, som då behandlades, ha i föreliggande betänkande upptagits till förnyad diskussion. Kommittén har därvid redovisat de nya erfarenheter, som hunnit samlas inom och utom Sverige, sedan lantbruksstyrelsens utredning verkställdes. Beträffande kommitténs redogörelse för begreppen erosion och jordförstöring, tidigare åtgärder i Sverige för bekämpande av jord- och sandstormar, förutsättningar för dylika stormar och deras skadeverkningar, den skadelidande åkerarealens belägenhet och omfattning samt förebyggande åtgärder mot sandstormarna torde jag i huvudsak få hänvisa till betänkandet s. 7—87. I anslutning till en i betänkandet intagen sammanfattning av kommitténs förslag torde emellertid här få nämnas att kommittén framhåller att jordförstöringen under senare år ägnats allt större uppmärksamhet. I flera länder, bland annat USA, ha omfattande åtgärder av såväl organisatorisk som annan art vidtagits för dess bemästrande. Vårt eget land har hittills, bland annat på grund av gynnsamma naturliga förutsättningar, varit förskonat från jordförstöring i den omfattning, vari den uppträtt i många andra länder. Den jordförstöring som här i landet framför allt kommit att uppmärksammas, är jordflykten i sandjordsdistrikten i Sydsvrige. Under den senaste tiden har alltmer börjat göras gällande, att också vattenerosionen på sina håll åstadkommer betydande skadeverkningar.

Skadeverkningarna av jord- och sandstormarna — i det följande benämnda sandstormarna — ha i vårt land varit uppmärksammade sedan minst ett par århundraden tillbaka. Detta gäller särskilt de stora flygsandsfälten. Utvecklingen har nu på nytt aktualiserat behovet av skydd för åkerjorden mot sandstormarna. Det svenska jordbruket, icke minst i de södra delarna av landet, har övergått till starkt intensifierad drift med ökad odling av vindkänsliga växtslag. Genom mekaniseringen ha införts intensivare jordbearbetningsmetoder och jorden har utlagts i större brukningsskiften. Någon anpassning av driften har icke skett med hänsyn till de särskilda förhållanden, som råda för jordar i vindexponerade lägen. Lantbruksstyrelsen anbefalldes i mitten av 1940-talet att verkställa en utredning rörande de åtgärder, som borde vidtagas för att förhindra sandstormarnas skadeverkningar.

De åtgärder, som statsmakterna beslutade på grundval av denna utredning, ha emellertid icke haft önskad effekt.

Kommittén framhåller härefter att förutsättningarna för uppkomsten av sandstormar variera på olika platser och år ifrån år. De faktorer, som äro grundläggande för uppkomsten av dylika stormar, äro huvudsakligen 1) jordarten, 2) klimatet, 3) vattenhushållningen, 4) terrängförhållandena, 5) vindförhållandena och 6) rådande jordbruksförhållanden.

Sandstormarnas skadeverkningar yttra sig i första hand genom skador på jord och växtlighet och därvid huvudsakligen på tre sätt, nämligen genom bortförande av jord, utsäde och växtnäring, skadegörelse på växterna och begränsning av vissa tillväxtfaktorer. Men sandstormarna orsaka även andra skadeverkningar och olägenheter av praktisk och hygienisk art. Den allvarligaste av skadeverkningarna är bortförandet av de lättare delarna av matjordslagret, som innehåller den värdefulla humusen. Att ekonomiskt uppskatta denna jordförstöring är svårt. Med ledning av en del iakttagelser och vissa antagna beräkningsgrunder har kommittén emellertid uppskattat värdet av den jord, som bortföres under en svårare sandstorm, till approximativt över 2 000 000 kronor.

Härefter framhåller kommittén, att den skadelidande åkerarealen inom jordflyktsområdet i lantbruksstyrelsens betänkande år 1946 uppskattats till sammanlagt i runt tal 15 900 hektar. Kommittén har låtit verkställa en ny inventering genom lantbruksnämnderna i området. Enligt denna inventering torde den skadelidande åkerarealen vara mer än dubbelt så stor eller omkring 35 000 hektar. Skillnaden kan väl i viss mån bero på att olika metoder använts vid beräkningarna men torde även delvis förklaras av att svåra sandstormar förekommit efter mitten av 1940-talet och av den fortgående intensifieringen av jordbruksdriften.

Kommittén betonar vidare, att det är i hög grad angeläget att sandstormarna i Sydsverige snabbt bekämpas. Åtgärderna för detta ändamål betecknar kommittén som markvård och indelar dem i markvård inom jordbruksdriften (jordbrukstekniska åtgärder) och markvård genom skyddsplantering. I allmänhet måste åtgärder av dessa olika slag komplettera varandra för att ett tillräckligt skydd skall uppnås. Beträffande utformningen av dessa åtgärder anföres i betänkandet följande.

Till markvård inom jordbruksdriften kunna hänföras sådana jordbrukstekniska åtgärder som utformningen av brukningsskiftena, brukningssättet och växtvalet.

Skyddsplanteringarna böra bestå av större sammanhängande skogsbälten, skyddsskogar i lämpliga lägen, vartill anknytas häckplanteringar på åkerjorden inom större öppna och oskyddade jordbruksområden. Vid all skyddsplantering bör hänsyn tagas till naturskyddssynpunkter, så långt detta av olika skäl låter sig göra.

I den mån skyddsskogar finnas eller komma att anläggas i större omfattning inom ett flygbenäget område, blir behovet av skyddshäckar mindre. Förefintliga möjligheter för tillskapandet av ytterligare skogsvegetation inom sandjordsområdena böra därför utnyttjas. Den jord, som står till förfogande för anläggandet av skyddsskogar, utgöres huvudsakligen av äldre kalmar-

ker och mark av liknande karaktär samt vissa dåligt utnyttjade skogs- och betesmarker, ävensom den mest stormskadade åkerjorden, d. v. s. de sämsta sandjordarna, vars brukande som åkerjord icke längre kan anses ekonomiskt lönande.

Häckarna måste inbördes anläggas så, att samverkan dem emellan uppnås, d. v. s. efter ett visst system. Som regel torde enradiga häckar vara till fyllest. Viktigast är anläggandet av häckar vinkelrätt mot den förhärskande vindriktningen men ibland kan det bli nödvändigt anlägga häckar jämväl parallellt med de dominerande vindarna. I första hand böra häckar anläggas i ägo gränser och i gränser mellan brukningsskiftet. Anläggandet av häckar ute på brukningsskiftet bör endast ske i den mån så nödvändigtvis erfordras för att erhålla ett effektivt skydd. Som regel torde avståndet mellan häckar, som sträcka sig vinkelrätt mot den förhärskande vindriktningen, icke behöva göras mindre än 25 gånger den beräknade höjden av häcken, då den är fullvuxen. Detta innebär, att häckavståndet sällan behöver understiga 100 meter. Avståndet mellan de med den huvudsakliga vindriktningen parallella häckarna kan i allmänhet göras betydligt längre.

Behovet av skyddsskogar med ett kompletterande häcksystem måste beaktas av lantbruksnämnderna vid den allmänna jordbruksplaneringen, vilken verksamhet på grund av angelägenheten utav att skydd snabbt tillskapas bör bedrivas med förtursrätt för områden med jordflykt, särskilt som möjligheten att disponera mark för skyddsskogar ibland helt kan vara beroende av en omreglering av brukningsenheterna.

Huvuddragen av kommitténs förslag. Kommittén anser det, som förut nämnts, i hög grad angeläget att åtgärder snabbt skola vidtagas för att bekämpa sandstormarna i Sydsverige. Beträffande skyddsplanteringen framhålles i betänkandet, att det för att sådan plantering skall kunna ske i erforderlig omfattning är nödvändigt att jordbrukarna i de hotade områdena samverka. En sådan samverkan bör enligt kommittén lämpligast ske i form av skyddsplanteringsföreningar. Kommittén förordar, att denna samverkan skall uppnås på frivillig väg. Tvingande regler böra tillgripas först då denna väg icke visat sig ge erforderligt resultat.

I betänkandet framhålles betydelsen av en intensifierad upplysnings- och propagandaverksamhet för att jordbrukarna i utsatta trakter skola få ökad insikt om sandstormarnas skadeverkningar och om åtgärderna mot desamma. Bland annat föreslås, att en upplysningsskrift skall utgivis och fritt distribueras bland jordbrukarna. Vidare böra press, radio och lantbruksundervisningsanstalter användas i upplysningsarbetet. Slutligen förordar kommittén, att en kurs skall anordnas för att utbilda personal, som skall svara för verksamheten.

Kommittén understryker vikten av att den inhemska forsknings- och försöksverksamhet, som bedrivs på ifrågavarande område, utvidgas. Problem, vilkas lösande är av omedelbar nytta för jordflyktens bekämpande, böra utredas i första hand.

Beträffande verksamhetens lokala och centrala organisation föreslås i betänkandet, att lokala samt ett centralt samarbetsorgan skola bildas. De lokala organen, jordvårdskommittéer, skola finnas i Malmöhus, Kristianstads, Hallands, Blekinge och Gotlands län samt i Kalmar läns södra om-

råde. Varje jordvårdskommitté skall bestå av sju ledamöter, av vilka en — en lantbrukskonsulent — tillika skall vara verkställande tjänsteman i kommittén. I betänkandet förordas i anslutning härtill, att lantbruksorganisationen skall utökas med tre lantbrukskonsulenttjänster i lönegrad Ce 26 och tre kontorsbiträdesbefattningar.

Verksamhetens centrala ledning föreslås skola utövas av ett organ, kallat statens jordvårdsnämnd. Under nämnden, som skall bestå av fem utav Kungl. Maj:t på högst tre år förordnade ledamöter, skola jordvårdskommittéerna sortera.

Vad angår den statliga bidrags- och lånegivningen för anläggande av skyddsskogar och skyddshäcker förordas vissa åtgärder för att möjliggöra ökat stöd åt nämnda verksamhet. Bland annat föreslås, att skyddsplanteringsföreningarna skola kunna få statsbidrag (avskrivningslån) med normalt 65 procent av den godkända kostnaden för anläggning av skyddshäcker. Prövningsrätten i fråga om bidrag för plantering av skyddsskogar och skyddshäcker bör vidare enligt förslaget överflyttas till de lokala jordvårdskommittéerna.

Jorderosionskommitténs förslag föranleda ett årligt medelsbehov av cirka 104 000 kronor. Härtill kommer ett belopp av omkring 16 000 kronor för engångskostnader. Vad angår bidragsverksamheten för anläggande av skyddsskogar och skyddshäcker räknas i betänkandet med ett medelsbehov av cirka 150 000 kronor om året.

Samverkan mellan jordbrukarna för bekämpande av sandstormarna. Kommittén framhåller, att det av olika skäl är i hög grad betydelsefullt, att jordbrukare inom ett av sandstormar berört område sammansluta sig vid genomförandet av motåtgärder. Därvid uppstår problemet, huruvida den nödvändiga samverkan skall kunna åstadkommas på frivillighetens väg eller om tvångsåtgärder behöva övervägas härför. Kommittén behandlar till en början frågan angående frivillig samverkan och anför härom bland annat följande.

Kommittén har under utredningsarbetet kunnat konstatera, att intresset för planteringsverksamhet till skydd mot sandstormar stigit bland jordbrukarna inom sandjordsdistrikten. Det kan nämnas, att i Vittskövle socken i Kristianstads län bildats en skyddsplanteringsförening, som omfattar ett trettiotal jordbrukare med 80 procent av den odlade jorden inom socknen.

Enligt kommitténs mening är bildandet av föreningar en lämplig form för jordbrukarnas samverkan på ifrågavarande område. Dylik samverkan har med framgång ägt rum exempelvis i Danmark. Kommittén anser, att föreningarna böra organiseras såsom ekonomiska föreningar. Deras syfte bör vara att hindra jordflykt genom såväl jordbrukstekniska åtgärder som skyddsplantering. Behovet av samverkan är visserligen icke så stort vid genomförandet av de jordbrukstekniska åtgärderna som vid anläggandet av skyddsplanteringar. Uppenbart är emellertid att effekten av de förra åtgärderna ökas, om de utföras samtidigt inom ett sammanhängande område. Härtill kommer att vissa av de jordbrukstekniska åtgärderna, närmast om-

läggning av brukningsskiftena så att de komma att ligga vinkelrätt mot den huvudsakliga vindriktningen, kunna kräva kostsamma arbeten med bortforsling av stengärdesgårdar m. m., vilka åtgärder åtminstone ibland måste bli en gemensam angelägenhet. Då liknande arbeten äro av engångsnatur, medan häckplanteringarna fortlöpande måste skötas och så småningom också förnyas, torde det lika fullt vara motiverat att anse föreningarnas huvuduppgift ligga på skyddsplanteringsens område och därför även benämna dem skyddsplanteringsföreningar.

Med hänsyn till att skyddsskogarna enligt gällande lagstiftning stå under tillsyn av skogsvårdsstyrelserna har kommittén icke funnit lämpligt att föreningarnas verksamhet bör omfatta jämväl dessa skogar.

Sina syften böra föreningarna söka förverkliga bland annat genom att inköpa plantor och anskaffa eller förhyra ändamålsenliga maskiner och genom att vid behov anställa särskild arbetskraft. Därjämte skola föreningarna bedriva upplysning och propaganda bland jordbrukarna. Verksamhetsområdet för varje förening bör icke göras större än att föreningens styrelse kan leda och överblicka verksamheten. Medlem i en skyddsplanteringsförening kan bli envar, som idkar jordbruk inom föreningens område. Föreningen bör emellertid stå öppen även för annan person, som är intresserad av dess syften. Föreningarnas verksamhet bör bedrivas i nära kontakt med de lokala lantbruksorganen. På grund härav och då betydande statsbidrag kunna komma att utbetalas till föreningarna synes det befogat, att det lokala samarbetsorgan, som enligt kommitténs förslag i det följande skall svara för sand- och jordflyktens bekämpande, skall äga utse en ledamot i föreningens styrelse. För verksamhetens bedrivande böra föreningarna ha visst rörelsekapital. Detta torde kunna anskaffas genom insatstekning. Teckningen synes därvid kunna grundas på innehavet av åkerjord. De årliga omkostnaderna böra täckas genom uttaxering bland medlemmarna. Utträde ur förening bör icke medgivas tidigare än fem år efter inträdet. Detta är nödvändigt för att häckplanteringarna under denna tid skola förbliva under föreningarnas tillsyn. Slutligen bör förening under de tio första åren efter dess bildande icke kunna upplösas utan medgivande av förenämnda samarbetsorgan.

I övrigt böra föreningens stadgar vara så utformade, att de ålägga medlemmarna att vårda och bevara planteringarna samt att lämna styrelsen tillträde till fastigheterna för erforderlig tillsyn.

Kommittén har även utarbetat ett förslag till normalstadgar för skyddsplanteringsföreningar, vilket bifogats betänkandet.

Beträffande frågan om tvångsbestämmelser böra meddelas för att samverkan skall uppnås har kommittén efter övervägande av de fördelar och olägenheter, som äro förenade därmed, funnit, att det åtminstone för närvarande icke kan anses lämpligt att införa sådana regler. Kommittén anför härom bland annat följande.

Varken expropriation eller tvångsbestämmelser av sådan art, som nu finnas i skogsvårdslagen, äro enligt kommitténs uppfattning lämpliga åtgärder för att framtinga skogsodling på åkerjord till skydd mot sand- och jordflykt. Det synes nämligen icke uteslutet, att en fastighet efter skogsplantering kan komma att omfatta för ringa åkerareal för att lämpa sig som jordbruksfastighet. Staten skulle kanske icke sällan tvingas lösa även återstoden av fastigheten. En expropriation av markområden avsedda för skyddsskogsplantering skulle vidare medföra, att staten finge övertaga

förvaltningen av dessa mindre, spridda områden. Sannolikt torde en dylik förvaltning bli förenad med vissa praktiska olägenheter och för övrigt också ställa sig ganska dyrbar. Kommittén håller emellertid för troligt, att den frivilliga planteringsverksamheten kommer att tilltaga i framtiden. Detta gäller särskilt de stora och medelstora brukningsenheterna. På de mindre brukningsdelarna åter måste skogsplantering ske i nära anslutning till genomförandet av jordbrukets yttre rationalisering. Därav följer, att i stället för den åkerjord, som skall tagas i anspråk för skogsodlingen, ny jord måste tillföras respektive brukningsdel.

icke heller i fråga om anläggandet av häckplanteringar kan det anses ändamålsenligt att för närvarande införa tvingande regler. Häremot tala den otillräckliga erfarenhet om häckplanteringar samt den bristande tillgång på sakkunnig och på området tränad personal, som ännu så länge råda i Sverige. Det kan vidare ifrågasättas om det är psykologiskt riktigt att införa tvingande bestämmelser vid en tidpunkt, då jordbrukarnas intresse för frivillig samverkan synes vara i stigande. Skulle det emellertid senare visa sig att, trots upplysning om sandstormarnas skadeverkningar och åtgärder till deras förhindrande, motåtgärder icke kunna genomföras i erforderlig omfattning och under samverkan, torde frågan om tvingande bestämmelser böra upptagas till förnyad prövning. Därvid bör man icke tveka att införa tvingande regler. Dessa regler böra då närmast avse bildande av samfälligheter.

Med hänsyn till att arrendegårdar äro ganska vanliga i åtminstone vissa delar av de av sandstormarna berörda områdena i södra Sverige anser kommittén det nödvändigt att i detta sammanhang upptaga frågan om förhållandet mellan jordägare och arrendatorer i samband med åtgärder till förhindrande av jordflykt. Kommittén framhåller, att sådana motåtgärder som skiftesomläggningar och skyddsplanteringar kunna betyda kraftiga ingrepp i brukningsförhållandena vid en jordbruksfastighet. Samtidigt ha dessa åtgärder en varaktighet, som medför nytta för fastigheten under längre tid än den, som arrendet omfattar. Åtgärderna framstå emellertid ännu icke i det allmänna medvetandet som likvärdiga med en del andra jordförbättringsåtgärder. Kommittén anser, att förhållandet bör regleras på i huvudsak följande sätt.

Om arrendatorn planterar skyddshäckar å fastigheten, bör han få ersättning enligt grunder liknande dem, som stadgas i 17 § arrendelagen beträffande täckdikningsföretag. Principiellt borde detsamma givetvis gälla även för det fall, att arrendatorn anlägger en skyddsskog. Med hänsyn till den långa tid, som måste förflyta innan en dylik plantering lämnar skydd, torde emellertid arrendatorerna knappast intressera sig för att anlägga skyddsskogar. Denna åtgärd kan därför nästan undantagslöst beräknas komma att bli jordägarens angelägenhet. Skulle emellertid en arrendator genom skyddsskogsplantering öka fastighetens värde, bör han enligt kommitténs förmenande erhålla ersättning härför av jordägaren.

Liksom vid ett täckdikningsföretag måste för uppkomsten av ersättningskyldighet fordras att skyddsplanteringsarbetet är väl planlagt och utfört. Eljest bör arrendatorn knappast tillåtas överflytta någon del av kostnaden på jordägaren. Kunna därför arrendatorn och jordägaren icke komma överens om planen för arbetet bör denna fastställas av det lokala lantbruksorgan, som är sakkunnigt på området. På samma sätt bör ske, därest arrendatorn

och jordägaren icke kunna enas om, vilket plantslag som bör användas vid planteringen. Arrendatorn skall vidare svara för att arbetet blir utfört efter planen, men det bör stå honom fritt, på vilket sätt han vill visa att arbetet utförts. Ersättningsbeloppet bör även i förevarande fall begränsas till den kostnad, som var nödig för häckplanteringarnas anläggande vid tiden då arbetet utfördes. Har arbetet onödigt fördyrats, får arrendatorn således själv svara för merkostnaden. Ersättningen får icke heller överstiga den faktiska kostnad, som nedlagts på planteringen. Har arrendatorn själv deltagit i arbetet, bör han vara berättigad att härför tillgodoräkna sig ersättning. Hänsyn skall däremot icke tagas till den värdeökning, som förbättringen medfört. Icke heller skola icke ersättningen inräknas skötselkostnaderna för planteringen fram till avträdesdagen. Dessa torde bli förhållandevis ringa och för övrigt mycket svåra att styrka. Har statsbidrag erhållits till häckplanteringen, skall detta självfallet avräknas från ersättningsbeloppet.

På sätt som nu gäller vid täckdikningsföretag bör arrendatorn vara berättigad lyfta ersättningen i två etapper. Således bör jordägaren omedelbart efter arbetets utförande ersätta arrendatorn för plantkostnaden. Härigenom grundas skyldighet för arrendatorn att underhålla planteringen. För den övriga delen av planteringskostnaden bör arrendatorn få ersättning, när fastigheten avträdes. Från och med det sjätte året efter det häckplanteringen anlagts skall arrendatorn dock vidkännas avdrag med $\frac{1}{25}$ av kostnaden för varje år, varunder han dragit nytta av planteringen utan förhöjning av arrendet. Dessförinnan anses häckarna nämligen icke lämna något verksamt skydd, varför de icke heller äro av någon nytta för arrendatorn. Nämnda ersättningsregler böra införas i 17 § arrendelagen. För att undvika oklarhet böra statsmakterna vidare uttala, att skiftesomläggningar, skogsplantering och andra åtgärder till skydd mot jordflykten äro att hänföra till sådana åtgärder, för vilka arrendatorn jämlikt 17 § tredje stycket arrendelagen bör erhålla gottgörelse av jordägaren, när fastigheten avträdes.

Plantanskaffning. På grund av att uppdragandet av salufärdiga plantor till skyddsplanteringar är ett flerårigt arbete, fann jorderosionskommittén det angeläget att redan på ett tidigt stadium av utredningsarbetet upptaga frågan om plantanskaffningen till behandling. Detta ansågs desto mer motiverat som intresset för planteringsföretag stundom hämmats av att plantmaterial ej stått till förfogande i tillräcklig mängd. Efter närmare utredning av frågan framlade kommittén i skrivelse den 1 november 1949 till chefen för jordbruksdepartementet vissa förslag till främjande av plantanskaffningen. Förslagen syftade till att så snart som möjligt få i gång viss mindre produktion av läplantor, på vilken man framdeles vid behov skulle kunna bygga vidare.

Med anledning av kommitténs framställning förordade chefen för jordbruksdepartementet i 1950 års statsverksproposition (p. 188), att medelsbehovet för genomförandet av nyssnämnda förslag skulle täckas av vissa medel under skogsvårdsstyrelsernas omkostnadsanslag. Riksdagen hade icke något att erinra häremot (r. skr. nr 9).

Kommittén har därefter i enlighet med de riktlinjer, som angivits i framställningen, träffat överenskommelse med skogsvårdsstyrelsen i Hallands län, att styrelsen skulle påbörja en läplantproduktion av främst oxel och hagtorn. Verksamheten har igångsatts våren 1950 på omkring 0,46 hektar,

vilken areal tills vidare skulle hållas ungefär konstant för läplantproduktion. Enär ettåriga plantor i viss omfattning kommit till användning som utgångsmaterial, kan beräknas att en del salufärdigt plantmaterial från denna plantskola skall finnas tillgängligt redan våren 1951. Vid andra skogsvårdsstyrelser har försöksvis utan kommitténs medverkan upptagits en produktion av läplantor i mindre omfattning.

Kommittén anför härefter, att den under år 1950 haft vissa överläggningar med Svenska plantskolornas riksförbund rörande de privata plantskolornas medverkan i produktionen av läplantor. Vid den första överläggningen, som hölls i februari 1950, förklarade sig förbundet villigt att svara för hela produktionen under villkor, bland andra, att de privata plantskolorna skulle förbehållas hela produktionen och vissa uppgivna priser uttagas. Vid jämförelse med beräkningar, som utförts inom kommittén rörande självkostnadspriset för en del plantslag, syntes emellertid de av förbundet angivna priserna vara förhållandevis höga.

Efter ytterligare förhandlingar har förbundet i början av november 1950 gått med på en prissättning, som kommittén funnit sig kunna godtaga. Prisreduktionen har delvis berott på att förbundet icke ansett sig behöva räkna med så hög kvalitet på plantorna som förut. Den träffade överenskommelsen innebär, att förbundet åtager sig att sörja för att behovet av läplantor inom landet blir tillgodosett och att priset på läplantor årligen skall fastställas efter förhandlingar mellan förbundet och det centrala statliga organ, som svarar för jordflyktens bekämpande. Härvid förutsättes, att det ungefärliga plantibehovet kan angivas ett eller, för vissa växtslag, två år i förväg. Till och med våren 1951 har överenskommelse träffats om följande prissättning.

Växtslag	Kvalitet	Pris kr. per 1 000 st. fritt säl jarens ort
Oxel.....	30— 65 cm	176:—
Hagtorn	1/0 30— 50 »	40:—
	1/1 30— 80 »	80:—
Caragana	2/0	50:—
Poppel o. pil (genomsnittspris).....	0/1 65—100 »	100:—
	0/1 100—150 »	130:—
Björk	1/1 40— 65 »	75:—
	1/1 65—100 »	100:—
Gråal	40— 60 »	65:—
Slån	1/1	100:—
Rosa multiflora rubiginosa, canina och rugosa regeliana....	1/0 20— 40 »	50:—
	1/1 30— 50 »	100:—
	1/1 50— 80 »	150:—
Rosa rugosa holl.....		110:—

Priserna på de olika plantslagen gälla vid rekvisition av minst 500 plantor. Vid mindre rekvisition ökas priserna med 20 procent.

På grund av förbundets åtagande har kommittén icke ansett sig för närvarande behöva taga något initiativ till att ytterligare utvidga skogsvårdsstyrelsens i Hallands län läplantproduktion. Den redan påbörjade produktionen bör enligt kommittén emellertid fortsättas för den händelse det framdeles skulle visa sig, att skogsvårdsstyrelserna behöva medverka i plantanskaffningen.

Kommittén betonar, att stor uppmärksamhet måste ägnas åt att erforderligt plantmaterial finnes att tillgå inom landet till skäligen priser. Vidare bör produktionen vara inriktad på de lämpligaste växtlagen. Uppgiften att svara för dessa frågor och handha de därmed förenade åtgärderna bör åvila det centrala samarbetsorganet för verksamheten med jordflyktens bekämpande.

Åtgärder för att trygga fortbeståndet av skyddsskogar och skyddshäckar. Vad angår skyddsskogarna — vilkas fortsatta bestånd tryggas genom bestämmelser i 1948 års skogsvårdslag — erinrar kommittén om att skogsstyrelsen den 9 maj 1950 avgivit förslag till ändring av skyddsskogarnas omfattning i de södra delarna av landet. Förslaget innebär, att skyddsskogsarealen skall mer än fördubblas. Enligt kommitténs åsikt ansluter sig förslaget väl till de stormskadade och därtill gränsande områden, vilkas nuvarande och framtida skogsvegetation bör tryggas till förhindrande av jordflykt. Detta utesluter självfallet icke, att det måhända framdeles kan visa sig erforderligt att utvidga de föreslagna skyddsområdena eller att tillskapa ytterligare sådana områden.

Beträffande skyddshäckarna framhåller kommittén, att möjligheterna för det allmänna att ingripa mot vanvård eller skövling av sådana häckar äro begränsade till de fall, då desamma ha anlagts med statsbidrag. I dessa fall uppställas nämligen som villkor för bidraget, att häckarna skola bevaras och underhållas under viss tid. För häckar, som uppförts utan statsbidrag, finnes däremot för närvarande icke något som helst skydd.

Kommittén diskuterar i anslutning härtill frågan, huruvida häckarna böra skyddas på liknande sätt som skyddsskogarna. Sina synpunkter på detta spörsmål sammanfattar kommittén på följande sätt.

Kommittén är i princip införstådd med att införandet av skydd för häckplanteringarna skulle vara av mycket stort värde. Därmed skulle man bland annat gardera sig för mer eller mindre tillfälliga svängningar i enskilda jordägares uppfattning om häckarnas betydelse som skydd mot jordflykten. Å andra sidan är det förknippat med stora nackdelar att införa ett dylikt skydd. Bland annat torde det medföra mycket arbete för de organ, som skola handha skyddsförfarandet, och förorsaka statsverket icke ringa kostnader. Med hänsyn härtill bör någon tids erfarenhet först samlas beträffande planteringsverksamheten och behovet av skyddande lagbestämmelser för dessa. Skulle det så småningom visa sig att skydd är behövt, bör man emellertid icke tveka att införa erforderliga bestämmelser. I en sådan situation torde även bättre förståelse för ett skyddsförfarande kunna påräknas bland jordbrukarna, som nu måhända skulle anse en dylik åtgärd vara omotiverad. Ett definitivt ståndpunktstagande i denna fråga synes utan

större vådor kunna uppskjutas några år. Kommittén räknar nämligen med att de flesta av de häckar, som planteras under de närmaste åren, med största sannolikhet komma att anläggas medelst statsbidrag. Dessa häckar bli skyddade åtminstone under de första tio åren genom de bestämmelser om företagens underhåll, vilka kunna meddelas som villkor vid bidragslämnandet. Behovet av skyddsbestämmelser beror även i mycket hög grad på den upplysnings- och propagandaverksamhet, som skall framhålla betydelsen av häckplanteringar. Kan härigenom ett mera allmänt intresse för plantering av häckar väckas hos jordbrukarna och detta intresse hållas levande, torde sannolikt behovet av skyddsbestämmelser bli relativt ringa. Kommittén fick ett sådant intryck i Danmark, där man icke har några skyddande bestämmelser.

Upplysnings- och kursverksamhet. Kommittén understryker, att en intensiv upplysnings- och propagandaverksamhet är en väsentlig förutsättning för att effektiva skyddsåtgärder av betryggande omfattning snarast möjligt skola bli vidtagna. Denna verksamhet bör riktas icke blott till jordbrukare inom de områden, som redan äro utsatta för sandstormarnas skadeverkningar, utan även till jordbrukare i områden, där risk föreligger för en dylik jordförstöring. Syftet med verksamheten bör vara att till allmänheten sprida kännedom om möjliga åtgärder ävensom om statens stöd. Beträffande sättet för verksamhetens bedrivande anför kommittén bland annat följande.

Verksamheten synes i huvudsak kunna anordnas på liknande sätt och under samma former som den allmänna upplysningsverksamheten, vilken bedrivs av hushållningssällskapen och skogsvårdsstyrelserna. Därutöver böra emellertid de särskilda centrala och lokala samarbetsorganen ägna betydande intresse åt upplysningsverksamheten och taga erforderliga initiativ på detta område. Inom de lokala organen böra dessa uppgifter närmast åvila den verkställande tjänstemannen. Under dennes ledning synas sålunda kunna anordnas särskilda jordbrukardagar, då jordbrukarna erhålla informationer och vägledning i hithörande frågor samt beredas tillfälle att följa demonstrationsförsök.

Även i övrigt bör man samla jordbrukarna för att öka deras intresse för åtgärder mot jordflykten och för bildande av skyddsplanteringsföreningar. Det är angeläget att en planmässigt genomförd skyddsplantering anlägges inom något område för att tjäna som föreläsningsobjekt.

Det skulle vara av värde för upplysningsverksamheten att ha tillgång till tryckt material för gratisutdelning bland jordbrukarna. Då en broschyr skulle bli för kostsam bör en mindre trycksak av foldertyp utgivas och distribueras bland jordbrukarna. Kostnaden härför beräknas av kommittén till 3 000 kronor.

Slutligen böra radio, pressen och undervisningen vid lantbruks- och lantmannaskolorna utnyttjas i upplysningsarbetet.

Då bristen på personal, som är förtrogen med problemen rörande jordflyktens bekämpande, är stor förordar kommittén, att en kurs, förslagsvis förlagd till Kristianstadstrakten, skall anordnas för att utbilda dylik personal. Beträffande den närmare utformningen av kursen uttalar kommittén i huvudsak följande.

Kursen bör anordnas av det tidigare nämnda centralorganet. Antalet deltagare i kursen torde kunna begränsas till omkring 25. De böra utgöras av befattningshavare vid hushållningssällskapen och lantbruksnämnderna i Malmöhus, Kristianstads, Hallands, Blekinge och Gotlands län samt Kalmar läns södra område.

Såsom deltagare i kursen kunna från varje län ifrågakomma jordbrukskonsulenten, den lantbrukskonsulent, som skall bli verkställande tjänsteman i det lokala samarbetsorganet, och den lantbrukskonsulent eller annan befattningshavare, vilken inom lantbruksnämnden handhar frågorna rörande den yttre rationaliseringen. Vidare synes det vara önskvärt, att från vart och ett av de nämnda länen deltagar minst en jordbruks- eller lantbruksinstruktör. Slutligen torde det böra stå öppet för skogsvårdsstyrelserna att sända åtminstone någon representant till kursen. Kursen beräknas pågå sex dagar. Emellertid böra de lantbrukskonsulenter, vilka utsetts till verkställande tjänstemän inom respektive län, beredas möjlighet att i anslutning till kursen företaga en gemensam studieresa om högst fyra dagar till Danmark, närmast Jylland. Som föredragshållare och lärare vid kursen bör kursanordnaren söka förvärva den främsta sakkunskap, som för närvarande finnes att tillgå på de olika fackområdena.

Forsknings- och försöksverksamhet. Kommittén erinrar, att en intensiv forsknings- och försöksverksamhet beträffande förebyggande åtgärder mot jordflykt pågå i bland annat USA och Danmark. De resultat, som därvid framkommit, kunna emellertid endast delvis tillämpas på svenska förhållanden. Det är därför av vikt, att en tillräckligt omfattande inhemsk forsknings- och försöksverksamhet kommer att bedrivas på området. Upplysningsmaterial, som grundar sig på landets egna forsknings- och försöksresultat, utgör nämligen en betydande tillgång vid bekämpandet av jordflykten. Kommittén föreslår därför, att den nuvarande forsknings- och försöksverksamheten inom landet skall utvidgas. Därvid böra i första hand sådana problem utredas, vilka kunna tänkas lämna resultat, som bli av omedelbar nytta för åtgärderna mot jordflykten. Övriga spörsmål få upptagas senare allt efter som resurser kunna ställas till förfogande.

Med beaktande härav anser kommittén, att verksamheten till en början bör inrikta sig på i huvudsak följande frågor.

- a) Försök med bandodling av grödor.
- b) Försök med anläggande av vindspärrar av höststråsad i vårsådda hackfruktodlingar.
- c) Försök med enkla vindskärmar på öppen slättbygd i östra och mellersta Skåne, i Blekinge och Halland samt på Öland och Gotland.
- d) Försök med träskärmar av olika täthet.
- e) Försök med olika slag av häckar.
- f) Försök att med kemikalier binda flygbenägen jord.

Anläggningskostnaderna för de under a)–f) angivna försöken komma enligt kommitténs beräkningar att belöpa sig till 6 400 kronor, varjämte 8 600 kronor böra beräknas såsom årlig kostnad för försökens skötsel. Under första året skulle den sammanlagda kostnaden för försöken således bli 15 000 kronor enligt följande sammanställning:

	Anläggnings- kostnad	Årlig kostnad	Medelsbehov första året
3 försök med bandodlingar av grödor		900:—	900:—
10 » » vindspärrar av stråsäd		1 000:—	1 000:—
6 » » enkla vindskärmar	3 600:—	1 200:—	4 800:—
2 » » tråskärmar av olika täthet	1 800:—	—	1 800:—
10 » » olika växtslag	1 000:—	600:—	1 600:—
3 » » kemikalier		900:—	900:—
Resekostnader		2 000:—	2 000:—
Oförutsedda utgifter		2 000:—	2 000:—
Kronor	6 400:—	8 600:—	15 000:—

Vid denna beräkning har jorderosionskommittén icke medtagit rese- och traktamentsersättningar för de tjänstemän inom lantbruksnämnder och hushållningssällskap, som å tjänstens vägnar deltaga i försökens anläggande och skötsel. Dessa kostnader förutsätts bli ersatta i vanlig ordning från reseanslaget till det organ, vid vilket ifrågavarande tjänstemän äro anställda.

Kommittén utgår från att den utvidgade forsknings- och försöksverksamheten skall handhavas av lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök i samråd med det förut nämnda centrala organet för jordflyktens bekämpande. Den försökstekniska ledningen av verksamheten bör enligt kommittén lämpligen knytas till Ugerups försöksgård, där redan försöksverksamhet på ifrågavarande område bedrivs.

Med hänsyn till att försöksprogrammet avses skola utökas och försöksmaterialet bearbetas anser kommittén det nödvändigt, att lantbrukshögskolan anställer en assistent med placering på Ugerups försöksgård. Assistenten bör emellertid icke få årsanställning utan endast tjänstgöra under tiden den 1 april—den 30 oktober varje år. Hans lön bör utgå i form av månadsarvode.

Organisation. I fråga om organisationen av verksamheten för bekämpande av jordflykten finner kommittén det lämpligast att man så långt möjligt bygger på den nuvarande ordningen på området. För att trygga en enhetlig ledning och planläggning föreslår kommittén emellertid, att särskilda samarbetsorgan skola inrättas. Innan en närmare redogörelse för innebörden av dessa förslag lämnas torde kommitténs allmänna synpunkter på organisationsfrågan och nuvarande förhållanden på området få återgivas. Kommittén anför härom i huvudsak följande.

Skyldigheten att uppmärksamma och verka för genomförande av de olika åtgärder, som kunna ifrågakomma mot jordflykten, åvilar för närvarande ett flertal organ. Detta gäller såväl den lokala som den centrala ledningen. Någon organisatorisk samordning mellan dessa organ i fråga om planläggning och utförande av lämpliga åtgärder finnes icke. Detta förhållande har uppenbarligen icke varit ägnat att stimulera intresset att genomföra planmässiga bekämpningsåtgärder. Ur den enskildes synpunkt måste det nämligen framstå som en olägenhet att i samma angelägenhet behöva vända sig till ett flertal olika organ. Men även ur det allmännas synpunkt torde en uppdelning på flera organ av närbesläktade uppgifter, som syfta mot samma

mål, innebära en nackdel. Överblicken kan nämligen i sådant fall lätt förloras eller i varje fall försvåras. Samtidigt känner knappast något organ riktigt ansvar för verksamhetens ledning i stort. Denna omständighet torde ha varit en bidragande orsak till att mera omfattande åtgärder till förhindrande av jordflykten hittills icke kommit till utförande.

De lokala organ, som för närvarande syssla med hithörande frågor, äro hushållningssällskapen, lantbruksnämnderna och skogsvårdsstyrelserna. Av dessa bedriva hushållningssällskapen upplysnings- och propagandaverksamhet, medan lantbruksnämnderna och skogsvårdsstyrelserna främst handha statsbidrags- och låneverksamheten på ifrågavarande område. Den centrala ledningen är uppdelad på lantbruksstyrelsen och skogsstyrelsen. Någon särskild form för samarbete eller gemensam planläggning av verksamheten mellan ämbetsverken synes icke finnas.

Den nuvarande splittringen av verksamheten på ett flertal organ skulle uppenbarligen kunna elimineras, därest nya organ skapades. De betydande ekonomiska värden, som stå på spel genom jordförstöringen, kunna åberopas såsom motivering för en sådan lösning. Emellertid finnas å andra sidan många skäl, som tala mot inrättandet av nya organ. Härigenom skulle vissa delar av de nuvarande organens arbetsområden utbrytas för att samlas hos de nya organen. Från hushållningssällskapens verksamhet skulle exempelvis undantagas jordbearbetnings- och gödselfrågor på flygbenägna jordar, från lantbruksnämnderna den jordpolitiska planeringsverksamheten på samma slags jordar och från skogsvårdsstyrelserna skogsplanteringen inom skyddsskogsområden. Ett dylikt förfaringsätt finner kommittén vara olämpligt icke minst med hänsyn till det nära samband vissa åtgärder mot jordflykt ha med lantbruksnämndernas rationaliseringsverksamhet. Vidare torde man icke kunna undgå gränfall mellan de nya och de äldre organen. Tillskapandet av nya organ med egen administration och egna befattningshavare kommer dessutom att medföra betydande kostnader för statsverket. En stor del av den sakkunskap, som nu finnes företrädd såväl inom hushållningssällskapen och lantbruksnämnderna som skogsvårdsstyrelserna, måste bli representerad i de nya lokalorganen. Med kändedom om nuvarande rekryteringssvårigheter till redan bestående lantbruksorgan, kan man befara att det kommer att visa sig svårt att rekrytera behöflig fackpersonal till de nya organen. Man torde nämligen icke kunna räkna med, att personal från de äldre organen skall kunna frigöras i tillräcklig omfattning för att fylla behovet av sakkunskap i de nyinrättade organen. Detta betyder självfallet icke, att man behöver avstå från tanken att förstärka verksamhetens organisation med några enstaka befattningshavare, därest så skulle anses erforderligt.

Beträffande den lokala organisationen anför kommittén att ett samarbetsorgan bör bildas i varje län, där fara för jordflykt föreligger. I detta organ böra hushållningssällskapet, lantbruksnämnden och skogsvårdsstyrelsen i länet vara representerade ävensom eventuellt andra intressen, som beröras av verksamheten. Samarbetsorgan skulle i första hand bildas i Malmöhus, Kristianstads, Hallands, Blekinge och Gotlands län samt i Kalmar läns södra område. I den mån behov av liknande organ framdeles skulle visa sig föreligga i andra län, böra sådana kunna bildas även där.

Det lokala samarbetsorganet anses böra bestå av sju ledamöter. Av dessa böra jordbrukskonsulenten, länsjägmästaren och lantbrukskonsulenten

vara självskrivna. Dessutom skola hushållningssällskapet, lantbruksnämnden och skogsvårdsstyrelsen äga utse en ledamot var, varjämte Kungl. Maj:t skall tillsätta en ordförande. Det bör vidare stå öppet för samarbetsorganet att vid behov inkalla särskild expertis, såsom representanter för forsknings- och försöksverksamhet, skogs- och betesvårdsföreningar, där sådana finnas, m. fl. Samarbetsorganet bör lämpligen benämnas *jordvårds-kommittén* med tillägg av länsnamnet.

Angående de uppgifter, som skola åvila jordvårdskommittén, framhålles i betänkandet, att kommittén skall ha ledningen av och ansvaret för att behövliga initiativ och åtgärder vidtagas till förhindrande av jordförstöring. Vidare bör den tillse, att beslutade åtgärder genomföras. Den skall uppgöra årliga planer för verksamheten, planera skyddsåtgärder för områden, som äro utsatta för sand- och jordflykt, bevilja lånegarantier och bidrag ur rationaliseringsanslaget för anläggande av skyddsplanteringar, bedriva upplysning och propaganda för åtgärder av olika slag, som förhindra eller minska risken för jordförstöring, beräkna plantbehovet för skyddsplanteringar och vidtaga åtgärder för att tillgodose detta behov. Vidare bör det ankomma på kommittén att beakta behovet av insatser från försöksverksamhetens sida. Det får anses självklart, att länsorganen, var och en inom sitt speciella område, skola medverka till att lösa planlagda åtgärder, men jordvårdskommittén bör tillse, att samordning och samarbete äger rum mellan de skilda grenarna av verksamheten. I sin verksamhet skall jordvårdskommittén vara underställd det centrala samarbetsorgan, vilket skall beröras närmare i det följande.

En jordvårdskommitté beräknas behöva sammanträda ungefär sex gånger om året och dessutom i viss omfattning företaga resor inom verksamhetsområdet. Den bör inom sig utse ett arbetsutskott, lämpligen på tre personer, för handläggning av rutinfrågor och andra ärenden, som ej äro av principiell eller eljest större betydelse.

För att arbetet inom samarbetsorganet skall kunna bedrivas effektivt, föreslås i betänkandet att i varje jordvårdskommitté skall finnas en befattningshavare såsom verkställande tjänsteman. Denna funktion bör kunna anförtros åt en av lantbrukskonsulenterna. Befattningshavaren skall ha såsom uppgift att — i samråd med jordbrukskonsulenten — bedriva upplysning och propaganda, att verka för bildande av planteringsföreningar, att i nära kontakt med lantbruksnämndens arbete med fastighetsombildningen uppgöra skyddsplanteringsplaner, att vara föredragande inför samarbetsorganet framför allt i låne- och bidragsfrågor samt att i övrigt handha de löpande göromålen.

Jorderosionskommittén har övervägt, om det i stället för att tillsätta en befattningshavare i varje län skulle vara bättre att avdela en befattningshavare för Malmöhus och Hallands län, en för Kristianstads och Blekinge län samt en för södra Kalmar län och Gotland, vilkas arbetsuppgifter utslutande skulle bestå i att bekämpa jordflykten. Härvid har kommittén emellertid ansett det förstnämnda alternativet vara att föredraga. Arbets-

uppgifterna på området få nämligen anses vara ganska säsongbundna och till följd härav kan bland annat antagas att befattningshavaren ofta måste samtidigt vara närvarande i båda de län, som utgöra hans verksamhetsområde. Kommittén finner det därför vara en bättre lösning, att i varje län låta en befattningshavare få ansvaret för jordflyktens bekämpande, varvid denna verksamhet skall vara hans primära arbetsuppgift. Endast i den mån hans arbetsinsats icke erfordras för detta ändamål, skall befattningshavaren kunna tagas i anspråk för andra arbetsuppgifter. Man kan enligt kommittén räkna med att befattningshavarna i Malmöhus och Kristianstads län behöva ägna den huvudsakliga delen av sin arbetstid åt samarbetsorganets uppgifter. Inom övriga aktuella län torde däremot behovet av arbetskraft bli mindre. Kommittén förutsätter, att befattningshavaren icke behöver ha något särskilt kansli utan att kansligöromålen skola kunna skötas vid lantbruksnämnden.

För att samarbetsorganet skall erhålla så goda förutsättningar som möjligt att utöva sin funktion har jorderosionskommittén övervägt, i vilken omfattning det bör kunna överlåtas på detsamma att bevilja lån och bidrag i sådana ärenden, där detta för närvarande ankommer på lantbruksnämnden eller skogsvårdsstyrelsen. En sådan åtgärd anses bli av väsentlig betydelse för organets auktoritet och dess möjligheter att leda och ansvara för verksamheten. Kommittén finner det icke förbundet med några olägenheter, ifall samarbetsorganet hädanefter skulle få bevilja lånegarantier och bidrag jämlikt rationaliseringskungörelsen för anläggandet av skyddsskogar och för plantering utav skyddshäckar. Därigenom skulle organet kunna fatta beslut beträffande det statliga stödet för de åtgärder, som i mångt och mycket torde komma att sätta sin prägel på verksamheten. Därest beslutanderätten överlåtes, vilket förutsätter en ändring i rationaliseringskungörelsen, föreslår kommittén, att Kungl. Maj:t lämpligen för varje år på förslag av det centrala samarbetsorganet i rationaliseringsanslaget upptager ett visst belopp till bidrag vid anläggandet av skyddsskogar och skyddshäckar. Det belopp, som skulle behöva upptagas för detta ändamål, torde enligt kommittén kunna beräknas till cirka 150 000 kronor om året.

Beträffande ersättningen till ledamöter i jordvårdskommitté uttalas i betänkandet, att till icke självskrivna ledamöter bör utgå arvode enligt samma regler som till ledamöter i lantbruksnämnderna. Ordföranden bör dessutom erhålla ett särskilt årsarvode på förslagsvis 500 kronor. Med hänsyn till att befattningen såsom verkställande tjänsteman i jordvårdskommitté kommer att få självständig karaktär och vara förenad med stort ansvar anser jorderosionskommittén, att jämväl innehavaren av denna befattning bör tillerkännas ett särskilt arvode. Detta bör emellertid differentieras med beaktande av arbetsuppgifternas omfattning i de olika länen samt förslagsvis utgå med 800 kronor om året i Skånelänen och med 400 kronor i de övriga länen. Resekostnads- och traktamentsersättning till ledamöterna och verkställande befattningshavaren bör bestämmas efter enahanda grunder som för ledamöter i lantbruksnämnderna.

Ett genomförande av jorderosionskommitténs förslag skulle enligt kommittén göra det nödvändigt att öka antalet lantbrukskonsulentbefattningar inom lantbruksorganisationen. Behovet av personalförstärkningen uppskattas i betänkandet till tre lantbrukskonsulenter i lönegrad Ce 26. Vidare bör biträdespersonalen vid lantbruksnämnderna utökas med tre kontorstiträdestjänster i reglerad befordringsgång.

Vad angår utformningen av den centrala organisationen uttalar jorderosionskommittén att den, av samma skäl som anförts i samband med behandlingen av den lokala organisationen, anser det lämpligast, att ett samarbetsorgan skall skapas för den centrala ledningen av verksamheten. I detta organ, *statens jordvårdsnämnd*, böra — förutom representanter för lantbruksstyrelsen och skogsstyrelsen — även annan sakkunskap och andra intressen såsom det praktiska jordbruket samt forsknings- och försöksverksamheten vara företrädna.

Rörande nämndens uppgifter anföres i betänkandet att nämnden skall inom landet ha ledningen och ansvaret för att behövliga åtgärder vidtagas mot jordförstöring samt vid behov taga initiativ till dylika åtgärder ävensom uppgöra årliga planer för verksamhetens bedrivande och i anslutning härtill hos Kungl. Maj:t göra framställning om erforderlig medelsanvisning. På nämnden bör vidare ankomma att fördela anslagen för verksamheten bland jordvårdskommittéerna och meddela dessa erforderliga anvisningar. Nämnden skall tillse, att de underställda lokalorganen bedriva sin verksamhet enligt utfärdade direktiv och att jordvårdskommittéer, vilkas verksamhetsområden gränsa intill varandra, utföra sitt arbete med erforderlig hänsyn till behovet av samordning. En viktig uppgift blir dessutom att sörja för att plantbehovet till skyddsplanteringar blir tillgodosett. Tillika bör det ankomma på nämnden att noga följa de resultat, som framkomma inom forsknings- och försöksverksamheten, och tillse att dessa resultat bli tillgodogjorda inom verksamheten. I övrigt bör nämnden verka för att forskningen och försöksverksamheten i görligaste mån utreda oklara problem.

Jorderosionskommittén förordar, att nämnden skall bestå av fem utav Kungl. Maj:t förordnade ledamöter, av vilka Kungl. Maj:t skall utse en att vara ordförande. Lantbruksstyrelsen och skogsstyrelsen skola hos Kungl. Maj:t äga föreslå vardera en ledamot i nämnden. I övrigt bör nämnden få sådan sammansättning, att olika intressen bli företrädna och att nämnden kommer att besitta insikter inom de för verksamheten viktigaste fackområdena. Kungl. Maj:t bör tillika förordna sekreterare åt nämnden. Ledamöterna och sekreteraren synas icke böra utses för längre tid åt gången än tre år.

Nämnden beräknas behöva sammanträda cirka fyra gånger om året. Därjämte torde vissa resor bli erforderliga för att nämnden skall kunna hålla kontakt med verksamheten och däri förekommande problemställningar. Det bör kunna uppdragas åt ordföranden att handlägga sådana ärenden av mera brådskande natur, som icke äro av principiell betydelse eller eljest av större vikt.

Jorderosionskommittén föreslår, att till nämndens ledamöter och sekreterare skola utgå årsarvoden med 1 800 kronor till ordföranden, 500 kronor till envar av nämndens övriga ledamöter samt med 1 200 kronor till dess sekreterare. Vidare bör resekostnads- och traktamentsersättning tillkomma ledamöterna och sekreteraren vid sammanträden och förrättningar för uppdragets fullgörande.

Statsbidrag vid plantering av skyddsskogar och skyddshäckar. Beträffande det statliga stödet för anläggande av skyddsskogar erinrar jorderosionskommittén om att hithörande bestämmelser återfinnas dels i kungörelsen den 11 juli 1948 (nr 342) angående statligt stöd till jordbrukets yttre och inre rationalisering och dels i kungörelsen den 21 maj 1948 (nr 239) angående bidrag och lån till vissa skogsförbättrande åtgärder. Enligt sistnämnda kungörelse kan vid anläggning av skyddsskogar — under förutsättning att åtgärden är ekonomiskt motiverad med hänsyn till önskvärdheten att vinna nöjaktig skogsproduktion på marken — skogsvårdsstyrelse bevilja bidrag ur statens skogsförbättringsanslag med högst 50 — i vissa undantagsfall högst 60 — procent av kostnaden. För återstoden av anläggningskostnaden kan lån erhållas ur statens skogslånefond. Lånesumman får dock för en och samma låntagare ej överstiga 10 000 kronor.

För anläggning av skyddsskogar i övriga fall ävensom för plantering av skyddshäckar kan lantbruksnämnden enligt bestämmelserna i rationaliseringskungörelsen bevilja lånegaranti. Statsbidrag för anläggande av skyddsskog eller skyddshäckar utgår enligt rationaliseringskungörelsen normalt med belopp motsvarande 40 procent av den av lantbruksnämnden godkända kostnaden. Nämnden äger emellertid besluta att bidraget, exempelvis på grund av brukarens ekonomiska ställning, skall utgå med lägre belopp än 40 procent. Å andra sidan kan nämnden också medgiva högre bidrag, därest företaget på grund av planerad yttre rationalisering skall utföras på mera kostsamt sätt än som eljest varit erforderligt eller en höjning av bidraget i övrigt befinnes skäligen på grund av särskilda omständigheter.

Av den nu lämnade redogörelsen för låne- och bidragsverksamheten framgår, att vid anläggandet av skyddsskog stöd ibland kan utgå enligt skogslagstiftningens och ibland enligt rationaliseringskungörelsens bestämmelser. Gränsdragningen mellan de fall då den ena eller den andra författningen skall tillämpas sker — enligt vad jorderosionskommittén inhämtat från skogsstyrelsen — så att skogsförbättringsanslaget användes i de fall, då nuvärdet av alla framtida nettoavkastningar (W-värdet) av skogen med tillägg av värdet av det skydd, som beredes närliggande skogsmarker, ej understiger nuvärdet av samtliga kulturkostnader (C-värdet) för densamma. I övriga fall utgår stöd enligt rationaliseringskungörelsens bestämmelser. Detta innebär, att rationaliseringsanslaget mera sällan kommer att tagas i anspråk. Det torde nämligen kunna antagas att den mark, varpå skyddsskogarna komma att anläggas, i regel är av tillräckligt hög bonitet för att medgiva nöjaktig skogsproduktion. Skogsstyrelsens uppdelning av användningsområdet för

skogsförbättrings- och rationaliseringsanslaget synes ändamålsenlig och praktisk samt icke behöva innebära några olägenheter, särskilt med tanke på kommitténs förslag om inrättandet av särskilda lokala samarbetsorgan.

Kommittén framhåller emellertid, att enligt nuvarande bestämmelser den normala bidragsprocenten blir lägre vid plantering av skyddsskogar på den sämsta jorden än då planteringen sker på mark av högre bonitet. Ett omvänt förhållande skulle vara rimligare. Kommittén förutsätter därför att, då rationaliseringskungörelsen skall tillämpas, lågt markvärde och planteringsåtgärdens syfte att bereda skydd åt åkerjorden skola vara att anse såsom sådana särskilda omständigheter, vilka göra det skäligt att höja bidraget utöver de eljest normala 40 procenten.

Vad beträffar statsbidrag vid plantering av skyddshäckar beröras i betänkandet till en början anläggningskostnaderna. Dessa betecknas som förhållandevis måttliga. Att mera exakt angiva deras storlek förklaras tämligen svårt, då erfarenheterna härom hittills äro ganska ringa. Kostnaderna äro nämligen beroende av ett flertal faktorer såsom växtslaget, markbeskaffenheten och näringstillståndet på växtplatsen, i vad mån särskilda planteringsmaskiner kunna begagnas m. m. Jorderosionskommittén har sökt göra en beräkning av dessa kostnader vid plantering av en enkelradig häck av ett av de dyraste växtslagen nämligen oxel. Härvid har förutsatts att två- till tre-åriga, i regel omskolade plantor komma till användning, planterade med en meters avstånd. Anläggningskostnaden har under dessa och i övrigt tämligen vanliga förhållanden beräknats till omkring 250 kronor per kilometer.

Utöver anläggningskostnaderna tillkomma med skiftande förhållanden varierande utgifter för hjälpkulturer, ogrärensning och annan skötsel av häckarna under ett antal år framåt. Vid beräkandet av statsbidrag och lån inräknas för närvarande icke dessa utgifter, som äro att anse som underhållsåtgärder, i anläggningskostnaderna. I betänkandet föreslås icke någon ändring härutinnan.

Ehuru således kostnaderna för själva planteringen av häckar icke äro särskilt stora, torde dock — enligt vad i betänkandet uttalas — statsbidrag obestriddligen stimulera till dylik planteringsverksamhet främst vid de mindre jordbruken. Bidrag torde jämväl ha betydelse på grund av den ökade tilltro till åtgärdernas lämplighet, som den enskilde erhåller då staten är beredd att lämna ekonomiskt bistånd för deras utförande.

Jorderosionskommittén anser det vara angeläget, att jordbrukarna stimuleras till att bilda skyddsplanteringsföreningar. Dessa föreslås skola få högre bidrag för planteringsföretag än enskilda jordbrukare. I betänkandet anföres härom.

På grund av det betydligt mera verksamma, snabba och omfattande skydd, som kan erhållas genom en kollektiv planteringsverksamhet, måste det framstå som fullt motiverat, att det allmänna i ekonomiskt avseende kraftigare stöder sådana företag än mera isolerade planteringsarbeten. Jorderosionskommittén vill därför föreslå, att en skyddsplanteringsförening, genom vars verksamhet ett åtminstone i det närmaste fullständigt skydd mot jordflykten beräknas bli uppnått, skall erhålla statsbidrag med normalt 65 pro-

cent av den godkända kostnaden för anläggandet av skyddshäckar. Om icke ett fullständigt skydd kan beräknas bli uppnått men dock ett relativt gott skydd erhålles, bör ökningen av statsbidraget i motsvarande mån minskas. Vid bedömandet av vilket skydd, som en förenings planteringsverksamhet kommer att medföra, blir naturligtvis den omfattning, vari traktens jordbrukare anslutit sig till föreningen av avgörande betydelse. Men även andra omständigheter torde härvid komma att få beaktas. Dessa torde emellertid i regel komma att innefattas i den detaljplanering, som regelmässigt skall fordras för att den tekniska planen för åtgärden skall kunna uppgöras. Den anslagsbeviljande myndigheten måste godkänna planen för att statsbidrag över huvud taget skall kunna erhållas. För att rationaliseringskungörelsen skall få tillämpas på det sätt nu föreslagits, torde någon ändring av kungörelsen knappast vara behöfelig. Däremot böra statsmakterna uttala, att ifrågakvarande fall bör innefattas i de särskilda omständigheter, som enligt kungörelsen motivera en höjning av statsbidraget.

Jorderosionskommittén föreslår vidare, att Kungl. Maj:ts prövningsrätt i vissa fall beträffande bidrag vid anläggande av skyddsskogar och skyddshäckar enligt rationaliseringskungörelsen skall överflyttas till jordvårdskommittéerna. Härmed avses de fall, då bidragssökande är ägare eller brukare av jordbruk med över 20 hektar åker samt då sökande är förening, som bildats för anläggande av skyddsskogar och skyddshäckar. Såsom förutsättning för att bidrag skall kunna erhållas i nämnda fall fordras, att det framstår som ett allmänt intresse av betydenhet att planteringsåtgärden kommer till stånd. Denna förutsättning torde väl i regel vara uppfylld, då fråga är om föreningar, men måste uppenbarligen prövas från fall till fall i fråga om planteringsåtgärder vid enstaka fastigheter av nyssnämnd storlek. På grund av kommitténs förslag att bidragsprocenten till föreningar skall graderas allt efter den väntade effekten av deras verksamhet samt även av andra skäl synes en överflyttning av prövningsrätten vara motiverad. På jordvårdsnämnden bör sedan ankomma att utfärda de anvisningar, som fordras för att bidragsreglerna skola tillämpas likformigt i samtliga län.

Jorderosionskommittén finner slutligen anledning att överväga bidragsreglerna vid ett speciellt slag av jordförbättringsåtgärder, nämligen bortforslingen av stengärdesgårdar. Ett dylikt arbete kan stundom bli nödvändigt för att brukningsskiftena skola kunna omläggas att i sin längdutsträckning ligga vinkelrätt mot den huvudsakliga vindriktningen ävensom för att möjliggöra en ändamålsenlig häckplantering. Enligt vad kommittén inhämtat av lantbruksstyrelsen är bortforslandet av stenar i detta fall icke att hänföra till stenröjning i den i rationaliseringskungörelsen avsedda mening, vartill statsbidrag utgår med normalt 40 procent. Med stenröjning enligt rationaliseringskungörelsen skulle närmast avses undanförslandet av stenar, som äro utspridda på brukningsskiften. Vad här åsyftas äro emellertid de fall, då bortforslandet av stengärdesgårdarna utgör en nödvändig förutsättning för att åstadkomma ett effektivare skydd. För sådana åtgärder utgår för närvarande statsbidrag med allenast 25 procent av den godkända kostnaden. Det synes kommittén angeläget, att det allmänna i högre

grad än eljest skall stimulera och underlätta dessa åtgärder genom att likställa desamma med stenröjning i rationaliseringskungörelsens mening. Såsom förutsättning för det högre bidraget bör givetvis fortfarande gälla, att åtgärden är ekonomiskt försvarlig.

Kostnadsfrågor. Kostnaderna för upplysningsverksamheten inskränka sig enligt jorderosionskommittén till ett engångsanslag av 3 000 kronor för utgivande och distribution av en upplysningskrift.

Vidare räknar kommittén med en engångsutgift av omkring 6 500 kronor för en utbildningskurs samt för en studieresa till Danmark i avslutning härtill. Av beloppet avses 1 800 kronor för studieresan. Återstoden, 4 700 kronor, fördelar sig med 3 600 kronor på resekostnads- och traktamentsersättningar åt kursdeltagarna och med 1 100 kronor på övriga omkostnader såsom utgifter för demonstrationsresor, arvoden och reseersättningar till föredragshållare samt kostnader för undervisnings- och demonstrationsmaterial.

Beträffande kostnaderna för forsknings- och försöksverksamheten föreslår kommittén, att ett anslag av 19 200 kronor skall ställas till förfogande för verksamheten under första året. Därav skola 6 400 kronor utgöra en engångsutgift för försöksanläggningar. Av återstående beloppet, 12 800 kronor, avse 4 200 kronor arvode till en extra assistent och 8 600 kronor årliga försökskostnader.

Medelsbehovet för verksamhetens organisation uppskattar kommittén till sammanlagt 91 200 kronor om året. Avlöningskostnaderna ha därvid beräknats efter ett rörligt tillägg av 12 procent. Av beloppet hänföra sig 11 000 kronor till statens jordvårdsnämnd, 30 000 kronor till sex lokala jordvårdskommittéer samt 50 200 kronor till avlöningar åt tre lantbrukskonsulenter och tre kontorsbiträden. De båda förstnämnda beloppen avses huvudsakligen skola täcka utgifterna för arvoden samt för rese- och traktamentsersättning.

Det sammanlagda medelsbehovet upptages sålunda till $(3\ 000 + 6\ 500 + 19\ 200 + 11\ 000 + 30\ 000 + 50\ 200 =)$ i runt tal 120 000 kronor. Därav utgöra cirka 16 000 kronor engångsutgifter.

Slutligen förutsättes i betänkandet, att ett årligt belopp av 150 000 kronor av rationaliseringsanslaget skall ställas till förfogande för bidrag till anläggande av skyddsskogar och skyddshäckar.

Yttrandena.

Allmänt. Behovet av intensifierade åtgärder för bekämpande av sand- och jordflykten vitsordas nästan genomgående i yttrandena. Med undantag för den ifrågasatta organisationen tillstyrkas även de förslag, som kommittén framlagt, i så gott som samtliga yttranden helt eller i huvudsak.

Beträffande de yttranden, där mera allmänna synpunkter anförts, kan

nämnas, att *lantbruksstyrelsen* förklarar sig finna det synnerligen angeläget att verksamheten för bekämpande av jord- och sandflykten skall ökas. Åtgärderna böra därvid i första hand inriktas på att avhjälpa de klart framträdande bristerna, såsom otillräcklig tillgång på plantmaterial och på särskild personal för verksamheten, otillräckliga resurser för upplysning och propaganda samt otillräckligt statligt stöd enligt gällande bidragsbestämmelser. Styrelsen har funnit jorderosionskommitténs förslag i nämnda hänseenden i allt väsentligt ägnade att åstadkomma en önskvärd intensifiering. Styrelsen understryker att lantbruksnämnderna i sin planeringsverksamhet böra giva förtursrätt för områden med sand- och jordflykt, så att behovet av skyddsskogar med kompletterande häcksystem kan klarläggas och åtgärder för att trygga tillgång på mark för skyddsskogar snabbt komma att vidtagas. Detta gäller icke minst om även reglering av brukningsenheterna blir nödvändig. Det grundläggande planeringsarbetet torde redan vara utfört inom de typområden, där vinderosion förekommer. Vad detaljplaneringen beträffar är det av särskild vikt att gynnsamma förutsättningar skapas för de åtgärder, som kommittén sammanfattat under begreppet markvård inom jordbruksdriften (jordbrukstekniska åtgärder).

Riksförbundet Landsbygdens folk vitsordar betydelsen av att effektiva åtgärder vidtagas i syfte att i möjligaste mån förhindra ytterligare skadegörelse genom vinderosion. Förbundet ansluter sig därför i huvudsak till de förslag, som framlagts i betänkandet. Då stor tvekan ännu synes råda beträffande de lämpligaste metoderna vid utförande av dessa åtgärder torde det emellertid vara berättigat att gå till verket med en viss försiktighet. Förbundet erinrar om att det i betänkandet påpekas, att intresset bland jordbrukarna för planteringsåtgärder är mycket stort, men också anmärkes, att vår erfarenhet om häckplantering är otillräcklig och att brist råder på sakkunnig och på området tränad personal. Under sådana omständigheter anser förbundet en allt för stark forcering av arbetet icke vara att rekommendera. Visar det sig efter några år exempelvis, att det valda häckmaterialet ej varit det lämpligaste, eller framkomma genom försöks- och forskningsverksamhet nya och enklare metoder för skydd mot sand- och jordflykt, kunna förhastade åtgärder skada den positiva inställning, som nu finnes hos jordbrukarna.

Lantbruksakademien framhåller att den översikt, som i betänkandet lämnats över vinderosionsproblemen, huvudsakligen avser förhållandena inom de sydsvenska sandjordsområdena, där dessa problem i första hand ha aktualitet. Tydligt är, att jordflykten där har sådan omfattning, att densamma och därav beroende frågor måste uppmärksammas samt att särskilda åtgärder mot vinderosionen bli nödvändiga. Emellertid saknas mera konkreta uppgifter om den skadegörelse, som skett i olika fall. En uppskattning av skadornas storlek måste bli mycket osäker. Det kan därför befaras, att de framlagda beräkningarna lett till att jorderosionskommittén överdrivit storleken och omfattningen av skadorna. Även *försökskollegiet* — till vars yttrande *lantbrukshögskolans lärarkollegium* anslutit sig i allt vä-

sentligt — anser, att det förefaller som om vissa av jorderosionskommitténs uppgifter rörande skadeverkningarna ge en något överdriven bild av skadornas omfattning.

Å andra sidan framhåller *lantbruksnämnden i Kalmar läns södra område*, att jorderosionskommitténs inventering av den skadelidande arealen troligen givit för lågt resultat. På Öland ha skadeverkningarna genom sand- och jordflykt sannolikt redan nu avsevärt större omfattning än vad inventeringen utvisar. Flygbenägenheten hos sandjordarna, vilka på Öland förekomma i stor utsträckning, kommer dessutom att öka genom den intensiva odlingen och jordbearbetningen. Med hänsyn till dessa förhållanden synes det nämnden angeläget och väl motiverat, att åtgärder snarast skola vidtagas från det allmännas sida för att intensifiera kampen mot sand- och jordflykten.

Beträffande de olika avsnitten av förslaget anföres i övrigt i yttrandena i huvudsak följande.

Samverkan mellan jordbrukarna för bekämpande av sandstormarna. Förslaget att samverkan mellan jordbrukarna för bekämpande av sandstormarna i första hand skall åstadkommas på *frivillighetens väg* har helt eller i huvudsak tillstyrkts eller lämnats utan erinran i *samtliga de yttranden, där frågan berörts, med undantag av yttrandet från skogsvårdsstyrelsen i Hallands län.*

Sålunda understryker till exempel *Sveriges lantbruksförbund*, att möjligheter till tvångsåtgärder icke böra skapas för närvarande. Liksom kommittén anser förbundet, att det måste möta avsevärda svårigheter att övervaka eventuella tvångsåtgärder. Vidare synes man i de berörda trakterna numera inse jordförstöringens faror bättre än för endast något år sedan. Förbundet framhåller slutligen att en åtgärd som till exempel omläggning av skiften är av så ingripande art, att den ej torde kunna genomföras annat än på frivillighetens väg och med stöd av en viss entusiasm, som ej kommer till uttryck, om tvång föreligger. *Lantbruksstyrelsen* framhåller, att en fullt genomförd samverkan mellan jordbrukare inom ett av vinderosion berört område torde vara oundgänglig om motåtgärderna skola kunna genomföras effektivt. Det är visserligen ovisst om sådan samverkan alltid skall kunna nås utan tvingande bestämmelser. Av de skäl som kommittén anfört, bör verksamheten emellertid tills vidare ordnas helt på frivillighetens grund. Det torde få förutsättas att kommittén under sitt fortsatta utredningsarbete — liksom även lantbruksstyrelsen — följer utvecklingen med uppmärksamhet och lägger fram förslag till de ändringar av bestämmelserna, vartill förhållandena kunna föranleda. Om så blir nödvändigt får man såsom kommittén framhållit med hänsyn till frågans betydelse icke rygga för att senare införa tvingande bestämmelser.

Skogsvårdsstyrelsen i Hallands län anser däremot skäl föreligga för att inom ett område en majoritet, som önskar genomföra läplantering, skall kunna tvinga minoriteten att delta i företaget. Majoriteten bör därvid ut-

göra minst två tredjedelar av antalet markägare inom området och representera minst två tredjedelar av arealen.

Skogsvårdsstyrelsen i Malmöhus län påpekar, att vid anläggandet av skyddsskogar och häckplanteringar olika åsikter kunna komma att framläggas av företrädare för jordbruk, skogsbruk och naturskydd. Därvid kunna ej endast växtvalet utan även placeringen av skogarna och häckarna tänkas föranleda intresse motsättningar. Det synes därför önskvärt, att en generalplan upprättas för åtgärder inom skyddsskogsområdena. Därvid böra representanter för berörda intressen beredas tillfälle att framlägga sina synpunkter innan detaljarbetet igångsättes.

Jorderosionskommitténs förslag, att skyddsplanteringsföreningar skola bildas med uppgift att verkställa och upprätthålla planteringarna tillstyrkes genomgående i de yttranden, som berört detta spörsmål. *Hallands läns hushållningssällskap* anmärker dock, att skyddsplanteringar många gånger torde kunna ordnas av enskilda jordbrukare eller av några grannar gemensamt utan föreningens bildande.

Några remissinstanser framställa vidare erinringar mot de föreslagna normalstadgarna för skyddsplanteringsföreningarna. Bland annat framhåller *skogsstyrelsen* att förslaget bör omarbetas i vissa delar, därest riksdagen bifaller propositionen nr 34/1951 med förslag till lag om ekonomiska föreningar, m. m.

I anslutning här till upptaga *lantbruksnämnderna i Malmöhus, Kristianstads och Hallands län* ävensom *hushållningssällskapet i förstnämnda län* frågan angående förhållandet mellan rågrannar vid plantering av skyddshäckar i ägogräns. De påpeka att vid sådan plantering kunna uppstå problem rörande fördelning av kostnaderna och reglering av eventuellt skadestånd mellan grannarna. Då dessa problem icke behandlats i betänkandet, anse nämnda remissinstanser det angeläget att desamma skola utredas närmare. Att — såsom jorderosionskommittén tydligen gjort — förutsätta att de skola kunna lösas på frivillighetens väg, finner *lantbruksnämnden i Hallands län* vara väl optimistiskt. Därest de prövats mera ingående av kommittén, synes det nämnden tvivelaktigt, om frivillig samverkan hade kunnat rekommenderas före tvångsbestämmelser. *Hushållningssällskapet* och *lantbruksnämnden i Malmöhus län* anse, att en utredning rörande dessa frågor bör bli en primär uppgift för den centralorganisation, åt vilken jordvårdsverksamheten blir anförtrodd.

Jorderosionskommitténs förslag beträffande förhållandet mellan jordägare och arrendator i samband med åtgärder mot jordflykt har berörts endast i *några yttranden* och därvid i huvudsak tillstyrkts. *Lantbruksakademien* anser dock, att jordägare icke för närvarande bör åläggas att ersätta arrendator för utförda skyddsplanteringar. Frågan om sådan skyldighet bör enligt akademien bli beroende av resultatet av de försök, som förutsättas komma att bedrivas rörande olika slag

av markvård. *Lantbruksstyrelsen* anser att frågan om ersättning för skyddshäckplantering bör regleras på sätt kommittén föreslagit men att det där-
emot icke är klarlagt, att för närvarande något ytterligare tillägg till 17 §
arrendelagen behövs.

Plantanskaffning. Jorderosionskommitténs förslag angående plantanskaffning har i stort sett ej föränlett några erinringar i yttrandena.

Åtgärder för att trygga fortbeståndet av skyddsskogar och skyddshäckar. Spörsmålet om åtgärder för att bevara gjorda skyddsplanteringar beröres endast i ett fåtal yttranden och tillstyrkes därvid. Bland andra uttalar *lantbruksnämnden i Blekinge län*, att bevarandet av befintliga skyddsskogar och skyddshäckar måste anses minst lika viktigt som anläggandet av nya.

Skogsstyrelsen framhåller, att ett säkrande av skyddsskogarnas bestånd inom en vidare räjong av de jordflyktsbenägna områdena ur bekämpnings-
synpunkt är en lika viktig åtgärd mot sand- och jordflykten som plantering av häckar och andra åtgärder av jordbrukskaraktär.

Kristianstads läns hushållningssällskap understryker vikten av att de skyddsskogar och skogsbälten, som planterats med statsmedel, icke få huggas bort eller förstöras utan skogsvårdsstyrelsens tillstånd. Sällskapet instämmer vidare i jorderosionskommitténs förslag, att enskilda skyddshäckar ej skola vara underkastade de kontrollbestämmelser, som gälla för skyddsskogarna. Den enskilde jordbrukaren måste så långt möjligt ha fria händer att ordna med sina skiftesgränser och skyddshäckar. Det kan dock enligt sällskapet ifrågasättas, om det ej vore lämpligt att låta häckplantering i ägo-
gränserna falla under samma bestämmelser, som gälla för skyddsskogarna.

Lantbruksstyrelsen delar jorderosionskommitténs mening att lagbestämmelser om skydd för skyddshäckar icke nu böra fastställas utan att någon tids erfarenhet först hör inhämtas för att klarlägga, huruvida häckarna kunna väntas bli bibehållna och underhållna genom frivilliga åtaganden. Visar sig så icke vara fallet, böra lagbestämmelser införas framdeles.

Slutligen framhåller *Sveriges lantbruksförbund*, att frågan om införandet av tvångsbestämmelser för att bevara skyddsplanteringarna logiskt hör samman med motsvarande spörsmål rörande anläggandet av skyddshäckar. Att införa tvångsbestämmelser för att upprätthålla skyddshäckar men ej för att anlägga sådana måste vara opsykologiskt och leda till orättvisor. Dylika regler skulle medföra att den, som helt och hållet vägrar att deltaga i skyddshäckplantering, kommer i en friare och bättre ställning än den, som frivilligt anlagt en skyddshäck men kanske senare på grund av brist på arbetskraft eller av andra orsaker har svårigheter att vidmakthålla den.

Upplysnings- och kursverksamhet. Värdet av en intensiv upplysningsverksamhet beträffande åtgärderna till skydd mot sand- och jordflykten vitsordas genomgående i de yttranden, som berört frågan. Så-

lunda finner *Sveriges lantbruksförbund* det synnerligen angeläget, att upplysningsverksamheten kommer att bedrivas i sådan omfattning, att de frivilliga åtgärderna bli av verklig betydelse. Förbundet framhåller därför vikten av att erforderliga statsmedel ställas till förfogande för verksamheten.

Statskontoret anser sig emellertid icke kunna biträda jorderosionskommitténs förslag, att en upplysningskrift rörande jordflyktens bekämpande skall utgivas. I stället bör man enligt ämbetsverket utnyttja möjligheterna att genom artiklar i tidningar och facktidsskrifter samt genom direkt upplysningsverksamhet sprida kännedom om lämpliga motåtgärder mot sandstormarna. Ämbetsverket erinrar i detta sammanhang om att tidigare förslag om en upplysningskrift av delvis liknande slag icke vunnit statsmakternas bifall (prop. nr 77/1947 s. 14; r. skr. nr 427).

Vissa av remissinstanserna ha vidare framställt smärre erinringar och önskemål rörande ifrågavarande avsnitt av förslaget.

Blekinge läns hushållningssällskap anför att upplysningsverksamheten beträffande de markvärdande åtgärderna bör bedrivas under nära beaktande av övriga frågor avseende driftsrationaliseringen inom jordbruket. Med hänsyn härtill synes det sällskapet mest ändamålsenligt, att ifrågavarande upplysningsverksamhet skall inordnas i den upplysningsverksamhet, som sällskapet och skogsvårdsstyrelsen utöva inom respektive verksamhetsområden.

Även *lantbruksnämnden i Hallands län* anser, att upplysningsverksamheten mycket väl kan inordnas i hushållningssällskapens kursverksamhet. Därvid kunna skogsvårdsstyrelsen och lantbruksnämnden eventuellt medverka. Såväl på kursdagar som vid andra tillfällen torde det vara lämpligt att visst propaganda- och upplysningsmaterial står till förfogande för kostnadsfri utdelning bland jordbrukarna. Nämnden anser emellertid att en broschyr, uppställd som handledning, därvid torde vara mera ändamålsenlig än en mindre trycksak av foldertyp.

Lantbruksstyrelsen föreslår slutligen, att upplysningsverksamheten skall skötas av jorderosionskommittén, intill dess kommittén slutfört sitt uppdrag. Anslag för verksamheten bör därför tills vidare ställas till kommitténs förfogande.

Behovet av en kurs för utbildning av personal, som skall bli förtrogen med problemen rörande jordflyktens bekämpande, vitsordas genomgående av de remissinstanser, vilka yttrat sig däröver. *Kristianstads läns skogs- och betesvårdsförening* ifrågasätter emellertid, om icke särskilda kurser böra anordnas även för jordbrukare. Sådana kurser kunna i så fall ordnas genom hushållningssällskapen.

Forsknings- och försöksverksamhet. De åtgärder, som jorderosionskommittén föreslagit beträffande forsknings- och försöksverksamheten på ifrågavarande område, tillstyrkas eller lämnas i huvudsak utan erinran av flertalet utav de remissinstanser, som yttrat sig i frågan.

Statskontoret anser sig emellertid icke kunna tillstyrka någon utbyggnad av befintliga institutioner med arbetsuppgifter på ifrågavarande forsknings-

och försöksverksamhets område. Den forskningsverksamhet, som för närvarande bedrivs vid Ugerups försöksgård, bör i stället fortgå i den utsträckning, som är möjlig med oförändrad medelsanvisning.

Smärre erinringar mot förslaget framställas vidare av *lantbruksstyrelsen, styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök jämte högskolans lärarkollegium och försökskollegiet, Blekinge och Hallands läns hus-hållningssällskap, Riksförbundet Landsbygdens folk samt lantbruksakademien.*

Beträffande möjligheten att utnyttja i utlandet vunna erfarenheter betonar *lantbrukshögskolans lärarkollegium*, att man på ett område som detta icke bör lita för mycket på utländska erfarenheter och försöksdata. Det torde nämligen vara nödvändigt att huvudsakligen ha resultat från inhemsk forsknings- och försöksverksamhet som grund för de rekommendationer, som de verkställande organen skola lämna.

Även *Riksförbundet Landsbygdens folk* understryker vikten av att inhemska försöksresultat erhållas.

Styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök jämte högskolans lärarkollegium och försökskollegiet ävensom *lantbruksakademien* anse, att jorderosionskommittén något undervärderat möjligheterna att motverka jordflykten genom lämplig jordbruksdrift. De finna det därför angeläget, att dessa problem skola tillräckligt beaktas vid den planerade forsknings- och försöksverksamheten.

Lantbruksakademien anför härom bland annat.

Jorderosionskommittén har framställt skyddsplantering såsom den grundläggande åtgärden och låtit vad i saken kan göras inom jordbruksdriften komma i andra rummet. Kommittén synes därvid ha förbisett de nyare undersökningarna på området. Särskilt av den nyare amerikanska litteraturen framgår, att åtgärder inom jordbruket av driftsteknisk art ha mycket stor betydelse, då det gäller att förebygga jordflykt. Erfarenheten synes visa, att en oriktig uppläggning av jordbruksdriften genom felaktigt val av växtslag och olämplig växtföljd kan medföra större förluster av organisk substans i jorden än vad vinderosionen gör. I intet fall har kommittén refererat till försök, i vilka lämpligheten av olika motåtgärder jämförts. De olika åtgärderna i jordbruksdriften för motverkande av jordflykt, för vilka kommittén närmare redogör, äro värda så mycket större beaktande som de föranleda relativt små kostnadsökningar och i stort sett kunna påbörjas omedelbart. En snar effekt kan även påräknas. Enligt akademiens mening böra därför alla möjligheter begagnas att genom driftstekniska åtgärder motverka jordflykten samtidigt som skyddsplanteringar förberedas och utföras.

Enligt akademiens uppfattning har kommittén vid planering av försöksverksamheten tillmätt frågan om läplanteringar något för stor betydelse i förhållande till problemen inom jordbruksdriften. Den föreslagna försöksverksamheten synes i huvudsak avse en verifiering av äldre danska undersökningar rörande vindskydd. Icke heller beträffande själva uppläggnings- och användningen av dessa försök kan akademien helt ansluta sig till kommitténs förslag. Akademien vill sålunda förorda, att de av kommittén ifrågasatta försöken med träskärmar för undersökning av vindskyddsfrågan åtminstone delvis skola ersättas av försök i anslutning till häckar, hos vilka tätheten experimentellt bestämts. Givetvis erbjuda träskärmarna goda möj-

ligheter att renodla föreliggande problem, men det torde möta svårigheter att överföra de erhållna resultaten på praktiken. För att försöksverksamheten skall få en tillräckligt allsidig inriktning, måste även de driftstekniska frågorna upptagas i försöken, exempelvis för utrönande av olika växtföljders lämplighet, brukningsskiftenas riktiga anordning, värdet av olika skyddsåtgärder med tillhjälp av speciella växtslag samt vad som kan uppnås genom jordbearbetning, marktäckning m. m.

Försökskollegiet framhåller, att jorderosionskommitténs försöksprogram endast berör en begränsad del av vinderosionsproblemen. Kollegiet finner det därför angeläget att även andra forskningsuppgifter omedelbart kunna påbörjas. Hit höra frågor om växtföljden, om torrläggningens eventuella inverkan på eller medverkan till uppkomsten av jordflykt, om sandstormars inverkan på jordstruktur, mullhalt vid olika typer av markvård m. m. Det är enligt kollegiet önskvärt att en plan för sistnämnda forsknings- och försöksverksamhet utarbetas inom lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök, där flera institutioner torde ha intresse av att medverka. *Lantbrukshögskolans lärarkollegium* anför liknande synpunkter och förordar tillika, att de undersökningar, som lantbruksakademien föreslagit, skola företagas.

Beträffande ledningen av forsknings- och försöksverksamheten uttala *lantbruksstyrelsen*, *styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök* jämte *högskolans lärarkollegium* och *försökskollegiet* ävensom *Blekinge läns hushållningssällskap* och *lantbruksakademien* såsom sin uppfattning, att densamma bör handhavas av styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök. I några av dessa yttranden framhålles att samarbete bör äga rum med skogshögskolan och statens skogsforskningsinstitut ävensom med lantbruksstyrelsen.

Hallands läns hushållningssällskap uttalar däremot, att den försöksverksamhet, som kan bli erforderlig, bör handhavas av respektive hushållningssällskap under ledning av statens jordbruksförsök, som härför bör få anställa en kvalificerad försöksman. Då den här avsedda försöksverksamheten icke torde upptaga hela dennes arbetstid, torde han även kunna leda viss annan försöksverksamhet. Den föreslagne extra assistenten vid Ugerups försöksgård synes därigenom bli obehövlig.

Riksförbundet Landsbygdens folk finner det däremot önskvärt, att den tillfälliga assistentbefattning, som föreslagits skola inrättas vid Ugerups försöksgård, skall utbytas mot en permanent befattning. I så fall skulle det bli möjligt för en forskare att helt ägna sig åt ifrågavarande problem och genom tillräckligt omfattande undersökningar få ett tillförlitligt underlag för de åtgärder, som anses lämpliga och nödvändiga.

Organisationen m. m. Förslaget beträffande verksamhetens organisation tillstyrkes endast av *Riksförbundet Landsbygdens folk*. Förbundet ifrågasätter emellertid nödvändigheten av den föreslagna personalförstärkningen. Denna torde enligt förbundet i vart fall kunna anstå till dess försöksresultat föreligga, som utvisa vad som bör göras.

Samtliga övriga remissinstanser avstyrka förslaget helt eller delvis. Såsom skäl för avstyrkande anföres, bland annat, att det icke är lämpligt eller nödvändigt att skapa nya statliga organ för ifrågavarande verksamhet. Vidare påpekas, att jorderosionskommittén ännu ej slutfört sitt uppdrag. Det kan därför tänkas, att efter behandlingen av de återstående erosionsproblemen en annan lösning av organisationsfrågan än den nu föreslagna kan befinnas mera ändamålsenlig. I stället bör verksamheten skötas centralt av lantbruksstyrelsen och skogsstyrelsen samt lokalt av lantbruksnämnderna, hushållningssällskapen och skogsvårdsstyrelserna. Eventuellt behov av ytterligare personal med anledning härav bör tillgodoses genom att redan befintliga organ utökas.

Ur innehållet av yttrandena rörande den lokala organisationen kan i övrigt nämnas, att *lantbruksstyrelsen* samt *hushållningssällskapet* och *lantbruksnämnden i Kalmar läns södra område* icke helt avvisa tanken att ett särskilt organ skall inrättas för samverkan mellan hushållningssällskapen, lantbruksnämnderna och skogsvårdsstyrelserna. Ett dylikt organ bör emellertid enligt dessa remissinstansers mening endast få rådgivande karaktär och vid behov lämna förslag.

Styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök förordar, att den centrala ledningen av de föreslagna stödåtgärderna skall handhas av jorderosionskommittén åtminstone till dess kommittén slutfört sitt arbete.

För att verksamheten skall kunna intensifieras i önskvärd omfattning är det enligt *lantbruksstyrelsen* oundgängligen nödvändigt att den föreslagna personalökningen genomföres. Särskilt viktigt är det härvid, att vid varje ifrågakommande lantbruksnämnd skall avdelas en lämplig konsulent med uppgift att svara för handläggningen av sand- och jordflyktsärenden. Denne bör ha rätt att företaga resor icke blott för att sköta löpande ärenden utan även för att lämna råd och upplysning samt medverka vid bildandet av skyddsplanteringsföreningar. Även *Sveriges lantbruksförbund* föreslår — dock utan att tillstyrka någon personalförstärkning — att särskilda tjänstemän inom lantbruksnämnderna skola ha ansvaret för verksamhetens bedrivande. Dessa tjänstemän böra kunna taga kontakt såväl med övriga statliga organ som med enskilda organisationer och personer, i den mån så anses lämpligt för en snabb utveckling av verksamheten.

Lantbruksnämnderna i Malmöhus, Kristianstads och Hallands län ävensom *hushållningssällskapet i förstnämnda län* ha, med hänsyn till att de intensifierade åtgärderna för sand- och jordflyktens bekämpande öka arbetsuppgifterna, icke något att erinra mot den föreslagna personalförstärkningen hos lantbruksorganisationen. Den nya personalen bör emellertid helt sortera under respektive lantbruksnämnd och avlönas enligt samma löneplan som övriga befattningshavare inom lantbruksorganisationen.

Skogsstyrelsen finner det svårt att avgöra, huruvida den föreslagna personalförstärkningen behövs redan från och med verksamhetens början. Innan verksamhetens blivande omfattning blivit känd, bör personalen enligt styrelsens mening utökas endast i den mån arbetsuppgifterna växa.

Lantbruksnämnden i Gotlands län förklarar, att inom länet — såvitt nu kan bedömas — icke kommer att erfordras ytterligare arbetskraft för att handlägga jordvårdsärenden.

Statskontoret och skogsvårdsstyrelsen i Kalmar läns södra område utgå från att lokalorganen skola bedriva ifrågavarande verksamhet inom ramen för nuvarande resurser. Statskontoret finner det vidare uteslutet, att vissa lantbrukskonsulenter skola — såsom jorderosionskommittén föreslagit — kunna få särskild ersättning utöver sin avlöning enligt statens allmänna avlöningsreglemente.

Statsbidrag vid plantering av skyddsskogar och skyddshäckar. Jorderosionskommitténs förslag beträffande den statliga bidrags- och lånegivningen för anläggande av skyddsskogar och skyddshäckar tillstyrkes i stort sett eller lämnas utan erinran i så gott som *samtliga yttranden*.

Statskontoret anser sig kunna godtaga de jämkningar av rationaliseringskungörelsen, som jorderosionskommittén föreslagit, under förutsättning att de icke komma att föranleda uppräknig av reservationsanslaget till bidrag till jordbrukets rationalisering. Ämbetsverket framhåller vidare att det av dess inställning till frågan om organisationen av verksamheten följer, att den beslutanderätt beträffande bidrag enligt nämnda kungörelse som nu i vissa fall tillkommer Kungl. Maj:t icke bör överflyttas på annat organ.

Beträffande sistnämnda fråga anför *skogsstyrelsen* att den med någon tvekan kan biträda förslaget om överflyttande av Kungl. Maj:ts beslutanderätt i så måtto, att rätten bör läggas hos lantbruksstyrelsen eller eventuellt lantbruksnämnderna. *Kalmar läns södra hushållningssällskap* och *lantbruksnämnd* förorda, att prövningsrätten skall överflyttas till lantbruksnämnderna.

I övrigt kan nämnas att *lantbruksstyrelsen* bland annat betonar, att bidragsreglerna måste avfattas så, att de stimulera till bildande av skyddsplanteringsföreningar. Ur denna synpunkt synes förslaget om bidrag till sådana föreningar för anläggning av skyddshäckar med normalt 65 procent av den godkända kostnaden väl avvägt. En lägre bidragsprocent än 60 kan under inga förhållanden tillrådas.

Lantbruksnämnden i Hallands län förklarar, att nämnden i likhet med jorderosionskommittén anser en viss stimulans för skyddsplanteringsföreningarnas verksamhet erforderlig men att nämnden dock ifrågasätter, huruvida denna stimulans skall behöva sättas högre än till 60 procent av kostnaden. Detta procenttal motsvarar dels det statliga stöd till byggande och underhåll av enskilda vägar, som föreslagits av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt skogsstyrelsen i en nyligen framlagd utredning, dels det högsta procenttal, som kan erhållas som statsbidrag ur statens skogsförbättringsanslag för anläggning av skyddsskogar. En begränsning till 60 procent innebär ändock en väsentlig höjning av det bidrag, som för närvarande normalt kan utgå till skyddsplanteringar enligt rationaliseringskungörelsen.

Kostnadsfrågor. Spörsmålet om medelsanvisningen till ifrågavarande verksamhet beröres endast i ett fåtal yttranden.

Lantbruksnämnden i Hallands län finner det mindre lämpligt, att rese- och traktamentsersättningar till de tjänstemän i hushållningssällskapen och lantbruksnämnderna, som å tjänstens vägnar komma att delta i försökens anläggande och skötsel, skola utgå av respektive organs omkostnadsanslag. Då de anslag, som stå till nämndernas förfogande, redan nu äro otillräckliga, torde ett genomförande av detta förslag komma att inkräkta på organens övriga verksamhet, såvida icke anslagen komma att höjas i motsvarande omfattning.

Hallands läns hushållningssällskap anser, att hushållningssällskapen böra tilldelas erforderliga medel för upplysnings- och försöksverksamheten antingen genom särskilda anslag eller genom att deras omkostnadsanslag höjas i motsvarande grad. Även de lantbruksnämnder, som skola handlägga jordvårdsärenden, synas behöva en höjning av sina anslag för expenser m. m.

Statskontoret slutligen har, såsom framgått av det förut anförda, bland annat avstyrkt att anslag beviljas för utgivande av en broschyr rörande jordflyktens bekämpande ävensom att medelsanvisningen till forsknings- och försöksverksamheten skall utökas.

Departementschefen.

Frågan om åtgärder för att motverka sand- och jordflykten har under senare år i allt högre grad tilldragit sig uppmärksamhet. De förslag till dylika åtgärder, som genom propositionen nr 77/1947 förelades riksdagen och som godkändes av denna, avsågo främst att, bland annat genom bidrag av statsmedel, stimulera jordbrukarna till verksamhet mot sand- och jordflykten. Några tvångsåtgärder ansågos då ej böra vidtagas. Föredragande departementschefen uttalade nämligen att arbetet med bekämpande av sand- och jordflykt från andra områden än flygsandfält i vårt land ännu ej nått så långt, att full säkerhet om de mest ändamålsenliga bekämpningsmetoderna kunde anses föreligga. Arbetet måste därför under de närmaste åren i viss mån anses som en försöksverksamhet. Han ansåg det med hänsyn därtill lämpligast, att detsamma i vart fall tills vidare skulle bedrivas utan användande av tvångsåtgärder. Man kunde då vinna dels ökad insikt rörande det lämpligaste sättet för anordnande av skyddsplanteringar, dels erfarenheter om möjligheterna att få till stånd erforderliga skyddsåtgärder utan expropriation.

De beslut, som sålunda fattades år 1947, ha icke lett till några nämnvärda resultat i form av vidtagna åtgärder. Plantering av skyddshäckar har endast förekommit i mycket ringa utsträckning. Sådana omläggningar i själva jordbruksdriften, som äro ägnade att motverka sand- och jordflykten, torde ej heller ha vidtagits annat än i undantagsfall. Insikten om jordförstörelsen faror och nödvändigheten av att åtgärder vidtagas mot denna synes emellertid vara i stigande.

Då jorderosionskommittén nu haft att taga ställning till frågan, vilka åtgärder som böra vidtagas för att motverka en fortsatt jordförstöring, har den ansett sig kunna konstatera, att omfattningen av de områden, där risk för jordförstöring föreligger, ökat under de senaste åren. Kommittén har emellertid ändå stannat för att föreslå att man i vart fall tills vidare skall begränsa sig till att gå fram på i stort sett samma vägar som de, vilka anvisades i nyssnämnda proposition nr 77/1947, nämligen upplysnings- och rådgivningsverksamhet samt bidragsgivning. Härjämte har den även understrukit vikten av att forsknings- och försöksverksamheten på området intensifieras. Slutligen ha föreslagits vissa organisatoriska åtgärder i syfte att ge ökad effektivitet åt verksamheten.

Även jag anser att man alltjämt i första hand bör söka få erforderliga åtgärder till stånd på frivillighetens väg. Förståelse bland jordbrukarna för vikten av de problem, som här föreligga, och för angelägenheten av att ytterligare skadegörelse förebygges torde vara en oundgänglig förutsättning för att ett gott resultat skall ernås. Utsikterna att vinna sådan förståelse torde, såsom framhållits i några yttranden, vara större, om tvångsåtgärder ej tillgripas. Härtill kommer, att åtskilliga frågor rörande metoderna för bekämpandet av jordförstöringen ännu ej kunna anses lösta och att verksamheten därför ännu måste anses i viss mån ha karaktären av försöksverksamhet. Samtidigt vill jag dock i likhet med kommittén understryka, att det kan bli nödvändigt att tillgripa tvångsåtgärder, därest det ej skulle visa sig möjligt att nå tillfredsställande resultat på annat sätt.

I enlighet med vad jag nu anfört bör upplysnings- och propagandaverksamhet bland jordbrukarna betraktas som den kanske viktigaste av de åtgärder, som det allmänna bör vidtaga för att bekämpa jordförstöringen. Det synes lämpligt att denna verksamhet, särskilt i vissa områden, skall inriktas på att få till stånd samarbete mellan jordbrukarna i föreningsform. Det torde ej vara nödvändigt att här närmare ingå på de organisationsproblem, som kunna uppkomma vid bildandet av dylika föreningar. Dessa problem torde få övervägas av det centrala organ, som kan komma att handha verksamheten. Därvid torde de erinringar mot kommitténs förslag på denna punkt, som framkommit under remissbehandlingen, få närmare prövas.

Jag biträder förslaget om att — som ett led i upplysningsverksamheten — en kortfattad skrift skall utarbetas och utdelas kostnadsfritt bland jordbrukarna. För ändamålet torde, såsom kommittén föreslagit, höra beräknas ett belopp av 3 000 kronor. Likaså finner jag det lämpligt att den av kommittén föreslagna kursen för befattningshavare, vilka ha att syssla med hithörande frågor, skall komma till stånd. För ändamålet torde i enlighet med kommitténs beräkning böra avses ett belopp av 6 500 kronor. Beloppen böra betraktas som engångsutgifter.

Det är vidare uppenbarligen av vikt, att en tillräcklig forsknings- och försöksverksamhet bedrivs. Den statliga försöksverksamheten på området

torde böra handhavas av statens jordbruksförsök och ingå som ett led i statens jordbruksförsöks ordinarie verksamhet. För att arbetet skall kunna igångsättas utan dröjsmål torde emellertid för nästa budgetår, i huvudsaklig överensstämmelse med kommitténs beräkning, ett särskilt belopp av 15 500 kronor böra avses för ändamålet. Av beloppet utgöra närmare 7 000 kronor en engångsutgift. Frågan om utformningen av försöken torde i sinom tid få prövas med beaktande av de erinringar, som framkommit i yttrandena. Jag vill i detta sammanhang allenast framhålla, att jag ansluter mig till vad lantbruksakademien anfört om lämpligheten att försöken med träskärmar begränsas.

I samband med behandlingen av upplysnings- och rådgivningsverksamheten bland jordbrukarna har kommittén även förordat reglering av rättsförhållandet mellan jordägare och arrendator i det fall, då den senare utför skyddsplantering eller vissa andra åtgärder mot sand- och jordflykt. Bland annat har kommittén ifrågasatt viss ändring i 2 kap. 17 § nyttjanderättslagen. Jag finner det emellertid lämpligast, att spørsmålet om den av kommittén föreslagna ändringen i nyttjanderättslagen skall upptagas först sedan ytterligare någon erfarenhet vunnits rörande behovet av densamma. Under sådana omständigheter torde ej heller nu böra upptagas de frågor i övrigt rörande rättsförhållandet mellan jordägare och arrendator, som kommittén berört.

Vad kommittén anfört rörande bidragsgivningen vid plantering av skyddskogar och skyddshäckar föranleder ingen erinran från min sida. Jag tillstyrker sålunda bland annat, att statsbidrag till skyddsplanteringsförening för anläggning av skyddshäckar under de förutsättningar, som kommittén angivit, skall utgå med normalt 65 procent av anläggningskostnaden. En sådan bidragsregel synes mig motiverad med hänsyn till att bildandet av dylika föreningar torde vara i särskilt hög grad ägnat att ge resultat i kampen mot sand- och jordflykten. Jag finner det likaså lämpligt, att den beslutanderätt rörande bidrag till plantering av skyddshäckar, som för närvarande tillkommer Kungl. Maj:t, skall överflyttas till underordnat organ. Med hänsyn till den ståndpunkt i organisationsfrågan, som jag intager och som jag i det följande skall angiva, anser jag att beslutanderätten i dessa fall bör ligga hos lantbruksstyrelsen.

I likhet med kommittén vill jag vidare förorda, att statsbidrag till sådan bortforsling av stengärdesgårdar, som sker för att möjliggöra bekämpningsåtgärder mot jordflykt, skall kunna utgå med 40 procent av kostnaden för företaget. En förutsättning för att bidrag skall få utgå till dylika åtgärder bör givetvis — liksom i övriga fall då bidrag beviljas ur rationaliseringsanslaget — vara att åtgärden framstår som ekonomiskt försvarlig.

I fråga om försörjningen med läplantor för plantering av skyddshäckar föreslog kommittén tidigare (jfr IX ht 1950 s. 296) att medel skulle ställas till vissa skogsvårdsstyrelsers förfogande för att möjliggöra produktion av

läplantor. Kommittén har emellertid nu i stället efter överläggningar med Svenska plantskolors riksförbund föreslagit, att de privata plantskolorna skola svara för den behövliga produktionen och att priserna å de läplantor, som tillhandahållas av dessa plantskolor, årligen skola fastställas efter förhandlingar mellan nyssnämnda riksförbund och det centrala statliga organ, som svarar för bekämpandet av sand- och jordflykten. Som skäl härför har åberopats, att skogsvårdsstyrelsernas plantskolor kunna beräknas bliva tagna helt i anspråk för den produktion av plantor, som behövs i det skogsvårdande arbetet.

Med anledning av detta kommitténs förslag vill jag framhålla, att intet synes vara att erinra mot att priserna å de plantor, som de privata plantskolorna tillhandahålla, fastställas efter förhandlingar med nyssnämnda statliga centralorgan. Däremot kan jag ej förorda några åtgärder, som skulle innebära att sagda plantskolor skulle beredas företrädesrätt vid avyttring av plantor för nu ifrågavarande ändamål. Det bör alltså även i fortsättningen stå öppet för skogsvårdsstyrelserna att, därest de så finna lämpligt, i sin plantskoleverksamhet inrymma även produktion av läplantor.

Vad organisationen angår delar jag den uppfattning, som kommit till uttryck i så gott som samtliga remissyttranden, nämligen att några nya organ för verksamheten ej böra inrättas utan att denna bör bedrivas i samma ordning som hittills. I fråga om den lokala verksamheten må framhållas, att det med den nära kontakt, som redan nu råder mellan hushållningssällskapet, lantbruksnämnden och skogsvårdsstyrelsen, torde vara möjligt att utan några särskilda organisatoriska åtgärder nå den effekt, som kommittén åsyftat med sitt förslag om inrättande av lokala jordvårds-kommittéer. Jag förutsätter härvid att dessa möjligheter verkligen skola utnyttjas. Vidare vill jag, i anslutning till vad som anförts i några yttranden, uttala att det synes lämpligt att inom en var av de berörda lantbruksnämnderna en befattningshavare skall erhålla till särskild uppgift att främja arbetet med bekämpande av sand- och jordflykten. Även i fråga om den centrala organisationen synes frågan kunna lösas på ett tillfredsställande sätt genom samarbete mellan lantbruksstyrelsen och skogsstyrelsen inom ramen för deras nuvarande uppgifter.

Vad till slut gäller de av kommittén föreslagna personalförstärkningarna delar jag kommitténs uppfattning om önskvärdheten av att personal i ökad omfattning skall kunna användas för ifrågavarande uppgifter. I nuvarande läge anser jag mig dock ej kunna förorda någon utvidgning av personalen vid lantbruksorganisationen. Ej heller kan jag nu tillstyrka att någon assistenttjänst skall inrättas för försöksverksamheten vid Ugerup.

I enlighet med det anförda skulle för budgetåret 1951/52 erfordras anslag å 3 000 kronor för utarbetande av en upplysningsskrift, 6 500 kronor för en kurs för vissa befattningshavare samt 15 500 kronor för forsknings- och försöksverksamhet, eller sålunda tillhoppa 25 000 kronor. Beloppet torde

böra anvisas såsom ett obetecknat anslag, benämnt Vissa åtgärder för bekämpande av sand- och jordflykt.

Under åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels medgiva att åtgärder i enlighet med vad jag i det föregående förordat må vidtagas till skydd mot sand- och jordflykt,

dels å riksstaten för budgetåret 1951/52 under nionde huvudtiteln till *Vissa åtgärder för bekämpande av sand- och jordflykt* anvisa ett anslag av 25 000 kronor.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Gunnar Eklund.